

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra

Ingrida Puronienė

Klinikinės psichologijos studijų programa

Magistro darbas

Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajos

Darbo vadovė: doc. dr. Rasa Bieliauskaitė

Vilnius 2007

Baigiamąjį darbą „Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajos“, patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanı įsakymu Nr. ...., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir įteikiau vadovui.

.....

(Data)

.....

(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) BA (MA) darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....

(Data)

.....

(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....

(Data)

.....

(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
ĮVADAS	6
DĖSTYMAS	7
1. Chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo samprata	7
2. Gyvenimo stiliaus samprata	15
3. Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajos	17
4. Tyrimo tikslas ir hipotezės	17
TYRIMO METODIKA	19
1. Tyrimo dalyviai	17
2. Įvertinimo metodai	20
2.1. White-Campbell psichologinio gimimo eiliškumo klausimynas (PGEK) ...	20
2.2. Kerno gyvenimo stiliaus skalė (KGSS)	22
3. Tyrimo eiga	24
4. Duomenų skaičiavimo metodai	24
TYRIMO REZULTATAI	25
1. Naujos lietuviškos versijos PGEK psichometrinių charakteristikų įvertinimas	25
2. Psichologinio gimimo eiliškumo įvertinimas	28
3. Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ryšys	32
4. Gyvenimo stiliaus skirtumų tarp psichologinių gimimo eiliškumo pozicijų įvertinimas	35
REZULTATŲ APTARIMAS	38
IŠVADOS	47
LITERATŪRA	48
PRIEDAI	52

SANTRAUKA

Magistro darbo „Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajos“ tikslas – ištirti sąsajas tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus. Taip pat, pakoregavus ankstesnės (pirmos) lietuviškos versijos White-Campbell psichologinio gimimo eiliškumo klausimyno (PGEK) vertimą, nustatyti naujos šio klausimyno versijos psichometrines charakteristikas.

Tyrime dalyvavo 233 tiriamieji, iš jų 100 vyrų ir 133 moterys. Atliekant PGEK pakartotino testavimo procedūrą po 3 savaitių, pakartotinai buvo ištirta 30 moterų ir 23 vyrai, jau dalyvavę ankstesniame psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus tyrime. Tyrime dalyvavusių tiriamųjų amžius nuo 18 iki 60 metų (vidurkis 27,5 metai). Tai buvo asmenys iš įvairių Lietuvos miestų, įvairaus išsilavinimo ir skirtingų profesijų atstovai.

Numatytam darbo tikslui įgyvendinti buvo pasirinktos dvi metodikos:

- White-Campbell psichologinio gimimo eiliškumo klausimynas
- Kerno gyvenimo stiliaus skalė.

Prieš pasirenkant šias įvertinimo priemones, buvo bendradarbiaujama su doc. A. Kepalaite (Kauno Vytauto Didžiojo universitetas) ir mgt. L. Verseckaite (Klaipėdos universitetas), kurios turi minėtų klausimynų autorių sutikimus naudoti metodikas Lietuvoje mokslo tiriamaisiais tikslais.

Gauti tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad psichologinis ir chronologinis gimimo eiliškumas dažniau nesutampa ir rečiau sutampa. Ryšys tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ypatybių yra stipresnis negu tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ypatybių. Tyrimo metu gauta, kad psichologiniams pirmagimiams vyrams ir moterims būdinga siekti tobulumo, bei stengtis patikti ir įtikti kitiems. Psichologiniai vienturčiai vyrai linkę save nuvertinti, o pirmagimės moterys pasižymi nepateisintais lūkesčiais sau bei kitiems žmonėms. Gauti gyvenimo stiliaus tarp konkrečių psichologinių gimimo eiliškumo pozicijų skirtumai: pirmagimiai labiau negu jauniausieji ir vienturčiai linkę į perfekcionizmą, vidurinieji vaikai ir vienturčiai labiau linkę save nuvertinti negu pirmagimiai ir jauniausieji, o vidurinieji vyrai labiau linkę į perfekcionizmą negu jaunėliai vyrai.

SUMMARY

The objectives of the master thesis “Relations between Psychological Birth Order and Life-Style” are to investigate the relations between psychological birth order and life-style, as well, to assess psychometric characteristics of the new Lithuanian version of the White-Campbell Psychological Birth Order Inventory (PBOI) after translation corrections of the previously translated (first) version of this questionnaire.

233 individuals (100 men and 133 women) were taken part in the analysis. 23 men and 30 women, to which the inventory was administered in previous analysis, were repeatedly assessed carrying out PBOI retest procedure after 3 weeks. Ages of the subjects ranged from 18 to 60 years (the mean age for subjects was 27.5 yr.). They were individuals from various Lithuanian localities, of different education and professions.

Two techniques have been chosen to realize objective of this work:

- White-Campbell Psychological Birth Order Inventory
- Kern’s Life-style Scale.

Before choosing these assessment techniques, it was collaborating with Assoc. Prof. A. Kepalaitė (Vytautas Magnus University, Kaunas) and M. Sc. L. Verseckaitė (Klaipėda University). They have permissions from authors of the mentioned questionnaires to use their instruments in Lithuania for scientific purposes.

Research results suggest that psychological and actual birth order more often not coincide than coincide. The analysis supported a stronger relationship between psychological birth order and lifestyle than between actual birth order and life-style. The research also supported, that seeking perfection and need to please is characteristic for psychologically first males and females. Psychologically only males tend to self depreciate, and first females have unjustified expectations of self and others. The differences of life-styles among particular birth order positions were found: first children tend to be more perfectionistic than youngest and only ones; middle and only children tend to self depreciate than first and youngest ones; and middle males are more perfektionistic than youngest males.

ĮVADAS

Tarp daugelio individualiosios raidos veiksnių vienas svarbiausių yra gimimo eiliškumas. Gimimo eiliškumo tema užima svarbią vietą individualiojoje psichologijoje, nes jos sąvokų kontekste leidžia pažinti ir suprasti kai kurias žmogaus asmenybės ir elgesio savybes. Žinios apie gimimo eiliškumą naudingos psichologiniame konsultavime, psichoterapijoje (Forer, 1977b), bei karjeros konsultavime (Bradley, 1982).

Kita svarbi individualiosios psichologijos sąvoka yra gyvenimo stilius. Tai žmogaus priimta gyvenimo koncepcija, jo elgesio modelis. A.°Adlerio (2003) teigimu gyvenimo stilius atsispindi mąstyme, jausmuose, veiksmuose, bet kurioje asmenybės išraiškoje. Jis formuojasi šeimos rate, todėl norint pažinti suaugusio žmogaus gyvenimo stilių, reikėtų atkurti informaciją apie šeimos konsteliaciją (gimimo eiliškumą) jo vaikystės retrospektyvoje. Taigi, gimimo eiliškumas yra neatsiejama gyvenimo stiliaus formavimosi dalis.

Jau nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio gimimo eiliškumo sampratą individualiojoje psichologijoje papildė psichologinio gimimo eiliškumo sąvoka, kuria akcentuojama ne skaitinė (chronologinė) asmens reikšmė šeimos gimimų eilėje, o subjektyvi (psichologinė) asmens savijauta šeimoje. Tai turėjo įtakos gimimo eiliškumo tyrimų pokyčiams – iki tol buvę prieštaringi gimimo eiliškumo tyrimų rezultatai atmeti kaip nepatikimi dėl metodologinių šių tyrimų netikslumų ir pradėta nauja gimimo eiliškumo tyrimų banga, vertinant ne chronologinį, o psichologinį gimimo eiliškumą. Tam buvo sukurtas Psichologinio gimimo eiliškumo klausimynas (Campbell et al., 1991).

Susipažinus su Lietuvoje publikuotais gimimo eiliškumo tyrimais, paaiškėjo, kad į psichologinio gimimo eiliškumo veiksnį nebuvo atsižvelgiama, išskyrus L. Verseckaitę (2005, 2006), kuri pirmoji Lietuvoje bandė išversti White-Campbell psichologinio gimimo eiliškumo klausimyną į lietuvių kalbą ir mėgino pritaikyti jį lietuvių populiacijai. Įvertinusi klausimyno psichometrines charakteristikas, ji padarė išvadą, kad dėl žemų išorinio patikimumo rodiklių, negalima laikyti šio klausimyno patikimu laike (Verseckaitė, 2006). Ši problema sukėlė šio darbo autorės susidomėjimą, todėl ji nutarė toliau tobulinti ir gerinti klausimyno psichometrines charakteristikas tam, kad galima būtų gauti patikimesnius šio tyrimo rezultatus, taip pat paruošti metodą, kuriuo galėtų pasinaudoti kiti psichologai, studentai, atlikdami mokslo tiriamuosius darbus.

Susipažinus su moksline literatūra, straipsniais, tenka pastebėti, kad tyrimų ieškojusių ryšio tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus yra atlikta labai nedaug (ir tai tik JAV), o Lietuvoje – nėra atlikta. Todėl šio darbo autorei kilo noras ištirti Lietuvos vyrų ir moterų psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajas.

DĖSTYMAS

1. Chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo samprata

Viena iš pagrindinių šiuolaikinių psichologijos mokyklų yra individualioji psichologija, kurią sukūrė austrų psichoanalitikas Alfredas Adleris. Jis buvo Sigmundo Freudo mokinys, atskilęs nuo tradicinės psichoanalizės ir sukūręs atskirą psichologijos teoriją. Tiek psichoanalizėje, tiek individualiojoje psichologijoje ypatingas dėmesys skiriamas ankstyvajai vaikystei, laikant ją svarbiausiu asmenybės raidos laikotarpiu, kuriame susiformuoja asmenybės branduolys, išliekantis nepakitęs visą vėlesnį gyvenimą. Tačiau skirtingai nei tradicinė psichoanalizė, individualiosios psichologijos šalininkai pabrėžė, jog žmogaus elgesį lemia ne biologiniai veiksniai, įgimti seksualiniai potraukiai (libido), o socialiniai santykiai (tėvų ir vaikų, šeimos tarpusavio santykiai, santykiai su bendruomene) (Gučas, 1988), todėl, analizuodamas asmenybės raidą ir jos funkcionavimą, A. Adleris naudojo šeimos konsteliacijos sąvoką, apimančią struktūrinius ir dinامينius šeimos aspektus (Ferguson, 2000).

Jau nuo pirmųjų gyvenimo dienų vaiko asmenybės tapsmą lemia šeimos santykiai. Čia vaikas girdi, kas vyksta aplink jį, čia vertinami ir jautriai išgyvenami įvykiai, kuriems nelieka abejingas ir vaikas. Be to, šeimos struktūra ir jos narių tarpusavio santykiai itin svarbus veiksnys, padedantis vaikui suvokti save ir kitus; šeimoje vyksta jo „Aš“ raida, formuojasi vaiko savęs vertinimas, įgyjama pačių svarbiausių socialinio gyvenimo mokėjimų ir įgūdžių.

Pasak A. Adlerio, asmenybės pagrindas susiformuoja apytikriai iki penktųjų – šeštųjų gyvenimo metų, todėl, norint suprasti žmogaus asmenybę, svarbu žinoti, kokioje šeimoje jis augo, kokie žmonės jį supo. Kalbėdamas apie šeimą, kurioje vaikas užaugo, A. Adleris ypatingai pabrėžė brolių ir seserų įtaką asmenybės raidai. Todėl geresniam žmogaus asmenybės pažinimui svarbu žinoti, kokia buvo jo padėtis tarp brolių ir seserų, t.y. kelintas vaikas šeimoje jis gimė. Autoriaus manymu, tai „ką vaikas iš šeimos išsineša į gyvenimą, priklauso nuo jo padėties tarp kitų vaikų, ši padėtis viskam suteikia savotišką atspalvį“ (Adler, 2003).

Tomanas (1961) teigia: „Iki šiol buvo nuomonė, kad pagrindines vaikų būdo savybes formuoja tėvai, o mažai kreipiamas dėmesys į aplinką, kurią sudaro broliai ir seserys“. Todėl vienas svarbiausių vaiko individualios raidos veiksnių, nulemiančių suaugusio žmogaus gyvenimą, yra jo gimimo pozicija šeimoje. Taigi A. Adleris buvo pirmasis, pastebėjęs šio veiksnio svarbą ir pavadinęs jį gimimo eiliškumu, kuris dažnai vadinamas *chronologiniu gimimo eiliškumu*.

Kaip teigia Adleris (1998), klaidinga manyti, jog toje pačioje šeimoje augantys vaikai turi vienodas raidos sąlygas. Vidinė šeimos aplinka yra skirtinga visiems šeimos nariams, kiekvienas turi savo patirtį ir savo prioritetus. Nors ir turėdami daug bendro, nes auga tuose pačiuose namuose,

visgi jie turi skirtingas sąlygas psichologinei raidai, ir šie skirtumai yra susiję su jų gimimo eiliškumu. Dėl gimimo eiliškumo užimama vieta šeimoje suteikia ypatingas raidos sąlygas (Campbell et al., 1991; Ferguson, 2000; Keller & Zach, 2002).

Šeima yra dinamiška visuma, su kiekvieno vaiko gimimu šeimoje, kaip ir bet kurioje grupėje atsiradus naujam nariui, įvyksta tam tikri pokyčiai, susiklosto nauji santykių tipai. Šeimos dydis yra svarbi bet kokios grupės charakteristika, nuo to priklauso grupės narių interakcijų kiekis ir kokybė. Tokiu būdu, kiekvienas naujai gimęs šeimos narys pakeičia susidariusią situaciją ir tarpusavio sąveiką (Ferguson, 2000; Steelman et al., 2002). Skirtingą vietą šeimoje užimantys vaikai yra nevienodoje situacijoje, nes sulaukia skirtingo tėvų dėmesio ir rūpesčio (Furman & Buhrmester, 1985), todėl kiekvienas iš jų turi ir skirtingas priežastis jaustis atstumtas ar perdėtai globojamas (Bagdonas ir kt., 1996), įgyja nevienodus elgesio modelius (Хоментаускас, 1989).

A. Adleris pirmasis išskyrė ir apibūdino pagrindines problemas, su kuriomis gyvenime gali susidurti vaikas, priklausomai nuo jo pozicijos pagal gimimo eiliškumą:

- *vyriausiasis vaikas* – jo statusas ypatingas kitų šeimos vaikų atžvilgiu – lyderis, atsakantis už brolius ir seseris;
- *vidurinysis vaikas* – tarpinė padėtis;
- *jauniausiasis vaikas* – priklausomas, lyg žaisliukas kitų rankose, visą gyvenimą lyg laukias iš kitų pagalbos ir
- *vienturtis (vienintelis) vaikas* – ilgą laiką apsuptas suaugusiųjų, todėl nuo pat gimimo jis vystosi ypatingose sąlygose, lyginant su vaikais, turinčiais brolių ir seserų, šeimoje tampa privilegijuotu asmeniu.

Pagal Adlerį (2003), pirmagimio psichikos raida vyksta palankesnėmis sąlygomis. Tėvai paprastai labai jaudinasi dėl pirmojo vaiko pasirodymo, todėl visiškai atsiduoda jam, siekdami, kad viskas būtų „kaip reikia“. Pirmagimis iš tėvų gauna beribę meilę ir globą; mėgaujasi savo saugia ir ramia egzistencija. Bet tai tęsiasi tol, kol atsiradus kitam vaikui, jis praranda privilegijuotą padėtį. Šis įvykis gali dramatiškai pakeisti vaiko poziciją ir jo pasaulėžiūrą. A. Adleris taip pat manė, kad vyriausiasis vaikas dažniausiai konservatyvus, veržiasi į valdžią ir linkęs būti lyderiu (Adleris, 2003). Todėl jis dažnai tampa šeimos tradicijų ir moralinių nuostatų saugotoju. Įpratęs rūpintis jaunesniuoju ir ginti jį, jis paprastai taip pat išauga rūpestingas, linkęs į tėvystę (motinystę), dažnai savo tolesniuose šeimyniniuose santykiuose ima iniciatyvą į savas rankas.

Viduriniajam vaikui iš pat pradžių užduoda gyvenimo tempą vyresnysis brolis ar sesuo: situacija jį skatina sumušti vyresnėlių rekordus. Todėl neretai viduriniojo vaiko vystymasis tampa greitesnis, nei vyresniojo. Pavyzdžiui, antrasis vaikas gali anksčiau pradėti kalbėti ar vaikščioti nei pirmasis.

Be to, vidurinysis vaikas turi rūpintis jaunesniaisiais ir dar varžytis su jais dėl tėvų meilės.

Tai tik paskatina jo garbės troškimą ir pakelia pretenzijų kartelę. Kita vertus, jis, išmokęs rūpintis jaunėliu, paprastai nelinkęs tapti egoistu. Todėl vidurinis vaikas užauga konkurentiškas ir ambicingas. Jo gyvenimo stilius nulemia pastovų veržimasis įrodyti, kad jis yra geresnis už savo vyresnįjį brolių ar seserį. Taigi viduriniajam vaikui būdinga orientacija į pasiekimus. Tam, kad pasiektų pranašumą, jis naudoja tiek tiesioginius, tiek ir netiesioginius metodus. Todėl vidurinis vaikas gali kelti sau nepamatuotai aukštus tikslus, o tai kartais atveda jį į nesėkmes.

Jauniausiojo vaiko padėtis unikali daugeliu atžvilgių. Pirma, jis niekada nepatiria „nuvainikavimo“ šoko, ir būdamas šeimos „mažyliu“ arba „lepūnėliu“, gali būti apsuptas ne tik tėvų, bet, kaip tai būna didelėse šeimose, ir vyresniųjų brolių ar seserų globos ir dėmesio. Antra, jeigu tėvų lėšos ribotos, jis praktiškai neturi nieko nuosavo, ir jam tenka naudotis kitų šeimos narių daiktais. Trečia, vyresniųjų vaikų padėtis leidžia jiems griežti pirmuoju smuiku; jie turi daugiau privilegijų nei jaunėlis, todėl pastarasis patiria stiprų menkavertiškumo jausmą kartu su nepriklausomybės jausmo nebuvimu. Nepaisant to, jauniausias vaikas yra vienu požiūriu pranašesnis: jo stipri motyvacija nurungti vyresniuosius. Todėl jaunėlis dažnai tampa greičiausiu plaukiku, geriausiu muzikantu, ambicingiausiu studentu. Tačiau tokia pozicija dažnokai atvirksčiai vaiką padaro neatsakingesniu ir lengvabūdiškesniu už vyresniuosius vaikus, dėl jo kyla auklėjimo ir paklusnumo problemų.

„Vienturtis vaikas šeimoje pergyvena savo sunkumus. Jo tragedija yra tai, kad per visus vaikystės metus jis buvo šeimos dėmesio centru, ir dabar būti centre – tapo jo gyvenimo tikslu. Siekdamas savo tikslo, jis vadovaujasi savo gyvenimo stiliumi, o ne logika.“ – teigia A. Adleris knygoje „Menas gyventi“ (Адлер, 1997). Autorius manė, kad vienturčio vaiko pozicija yra unikali, nes jis neturi kitų brolių ar seserų, su kuriais jam tektų rungtyniauti. Kadangi vienturtis vaikas niekada neištumiamas jaunesniojo brolio ar sesers, jis nesijaučia suvaržytas būdamas vienvėje ir save vertina aukščiau nei vyriausiasis vaikas, o poreikis valdyti kitus yra mažesnis. Vienturtis mažiau kenčia nuo autoriteto praradimo, tikisi ir lengvai priima pagalbą, kai jam ji yra būtina (Ричардсон, 1994).

A. Adleris rėmėsi stebėjimais ir intuicija, tačiau savo prielaidų netikrino eksperimentiškai. Jis teigė, kad „mūsų spėjimai pagrįsti vaiko padėties šeimoje žiniomis – tai tam tikrų tendencijų, o ne dėsningumų būtinai įvykstančių kiekvienu konkrečiu atveju, aprašymas“ (Адлер, 1997).

Tyrimų duomenimis, *vyriausieji vaikai* šeimoje yra atsakingesni, rimtesni, jautresni, besirūpinantys kitais (Stewart & Martvin, 1984), mėgstantys kontroliuoti, pasiekiantys aukštesnius akademinis rezultatus. Norėdami susigrąžinti prarastą tėvų dėmesį, gali pasirinkti būti kapringais, verksniais ar bejėgiais (Хоментаускас, 1989). Tėvai iš pirmagimių tikisi labai daug, o tai didina jų savikritiškumą, reikalavimus sau. Jie labiau nei kiti vaikai yra internališkesni (Bagdonas, Greblikienė, Kaniavienė, 1996), mažiau linkę rodyti savo jausmus, mažiau agresyvūs.

Vidurinieji vaikai, augantys stabilesnėje ir ramesnėje šeimos aplinkoje, yra visuomeniškesni, draugiškesni, populiariesni tarp bendraamžių, nebijantys naujovių, rizikos (Bagdonas, Greblikienė, Kaniavienė, 1996). Tačiau jie dažnai konkuruojantys ir konkurencijai galintys panaudoti įvairius būdus: šmeižtą, intrigas, fizinę jėgą arba, norėdami kaip nors įtikti tėvams, gali tapti paklusniais, nuolaidžiais, sukalbamais, pirmaisiais pagalbininkais (Хоментаускас, 1989). *Jauniausieji vaikai* pasižymi aktyvumu, judrumu, socialumu. Jie trokšta būti nepralenkami, originalūs, niekieno nekontroliuojami, nors iš kitos pusės, jaunėliai yra agresyvesni ir gali tapti priklausomi nuo kitų (Martinavičiūtė, 1998; Zweigenhaft et al., 2000). *Vieninteliai vaikai* šeimoje, neturintys nei brolių, nei seserų, augantys tarp suaugusiųjų gali tapti nepasitikintys savimi, egocentiški, siekiantys visada būti dėmesio centre, jie mažiau populiariūs tarp savo bendraamžių, linkę save laikyti unikaliais, vertingais, esančiais aukščiau kitų (Хоментаускас, 1989).

Taigi remiantis tyrimų duomenimis, vieni tyrėjai pabrėžia vienus būdingiausius vaiko asmenybės bruožus priklausomai nuo jo gimimo eilės, kiti – kitus. Literatūroje nėra vieno bendro aiškaus asmenybės bruožų, savybių įvardijimo. Pastaruosius keletą dešimtmečių atliekami psichologiniai tyrimai mėgina moksliniais metodais paneigti ar patvirtinti gimimo eiliškumo įtaką asmenybei. Deja, rezultatai kol kas nevienareikšmiški, kartais net prieštaringi (Eckstein, 2000; Manaster, 1977; Stewart & Stewart, 1995; Watkins, 1992). Pagal R. Jusienę ir R. Pilkauskaitę - Valickienę (2006), Ciuricho universiteto mokslininkai C. Ernst ir J. Angst 1983 metais išleistoje knygoje „Gimimo eiliškumas“ apžvelgę visas mokslines studijas, atliktas ir publikuotas per trisdešimt penkerius metus šia tema, apibendrina, jog gimimo eiliškumo įtaka pagal savo svarbumą asmenybės bruožams mažų mažiausiai yra nežymi, o tikriausiai – visai neegzistuoja.

Nors tyrimų, ieškojusių gimimo eiliškumo sąsajų su suaugusiojo asmenybe, populiarumas sumažėjo, tačiau neišnyko. Kyla klausimas, kodėl daug psichologų vis tik mano, kad gimimo eiliškumas yra reikšmingas suaugusiojo asmenybei, nors tyrimų rezultatai neduoda tam svaraus pagrindo?

Lohman et al. (1985) atkreipė dėmesį į tai, kad galbūt prieštaringi gimimo eiliškumo tyrimų rezultatai gaunami dėl to, kad gimimo eiliškumo veiksnys yra pernelyg tiesiogiai suvokiamas. Paprastai gimimo eiliškumas tyrimuose naudojamas tik kaip skaitinė vertė šeimos vaikų gimimų eilėje, tokiu būdu prarandant dalį informacijos apie tiriamųjų gyvenimo stilių (žr. „Gyvenimo stiliaus samprata“).

XX a. 8-ojo dešimtmečio pradžioje pastebima gimimo eiliškumo empirinių tyrimų banga (Bagdonas, Greblikienė, Kaniavienė, 1996; Eckstein, 2000). Vien 1970-1977 metais buvo publikuoti 375 gimimo eiliškumo temą tyrinėjantys darbai, o 1976-1993 metais pasirodė 1011 su gimimo eiliškumo tema susijusių darbų (Stewart & Stewart, 1995). Tačiau po tokios tyrimų gausos, vėliau gimimo eiliškumo tyrimų populiarumas sumažėjo dėl metodologinių problemų (Falbo, 1977;

Polit & Falbo, 1987; Watkins, 1983). Pagrindinės gimimo eiliškumo tyrimų problemos susijusios su šalutinių kintamųjų įtaka ir jų kontrole bei metodikų trūkumu.

Siekiant atlikti atitinkantį metodologinius reikalavimus gimimo eiliškumo tyrimą, būtina kontroliuoti svarbių šalutinių kintamųjų įtaką: tiriamojo ir jo brolių/seserų lytį, amžiaus skirtumą tarp tiriamojo ir brolių/seserų (Campbell et al., 1991; Croake & Olson, 1977; Jordan et al., 1982; Shulman & Mosak, 1977; Watkins, 1992), šeimos dydį (Campbell et al., 1991; Jordan et al., 1982; Manaster, 1977; Steelman et al., 2002; Watkins, 1992), socioekonominę šeimos statusą (Manaster, 1997; Watkins, 1983), tėvų elgesio su atitinkamo gimimo eiliškumo vaikais skirtumus (Manaster, 1977; Shulman & Mosak, 1977) bei psichologinį gimimo eiliškumą (Campbell et al., 1991; Jordan et al., 1982; Lohman et al., 1985; Shulman & Mosak, 1977; Watkins, 1992). Kai kurie tyrėjai dar siūlo kontroliuoti tokius kintamuosius kaip etniškumas (Watkins, 1992) bei skirtingų gimimo eiliškumo pozicijų paplitimo skirtumai įvairiose populiacijose (Manaster, 1977).

Tačiau sudėtinga vienu metu kontroliuoti tiek daug kintamųjų, kurių kiekvienas yra svarbus šeimos konsteliacijai, o tuo pačiu ir kiekvieno jos nario asmenybei. Tokiems metodologiškai tiksliesiems tyrimams reikėtų labai didelių imčių. Tačiau jei psichologinį gimimo eiliškumą laikytume galutiniu įvairių šeimos konsteliacijos aspektų kombinacijos rezultatu, tuomet psichologinio gimimo eiliškumo kontrolė leistų atlikti ekonomiškесnius gimimo eiliškumo tyrimus (Verseckaitė, 2005). Vadinasi, reikia rasti patikimus būdus, kaip įvertinti psichologinį gimimo eiliškumą.

Adlerio (2003) teigimu, svarbu yra ne tai, kelintas vaikas asmuo yra šeimoje, o tai, kaip jis pats suvokia ir interpretuoja savo vietą šeimos konsteliacijoje. Tačiau apžvelgus gimimo eiliškumo tyrimų istoriją, galima pastebėti, jog atliekant tyrimus daugeliu atvejų į pastarąjį A. Adlerio teiginį būdavo mažai atsižvelgiama (Eckstein, 2000; Manaster, 1977; Stewart & Stewart, 1995; Watkins, 1983; 1992).

Todėl šiuolaikiniai tyrėjai padarė prielaidą, kad subjektyvi patirtis turi didesnę reikšmę asmenybės raidai nei objektyvūs šeimos konfigūracijos aspektai, ir įvedė *psichologinio gimimo eiliškumo* sąvoką. Psichologiniu gimimo eiliškumu pavadinta subjektyvi žmogaus pozicija šeimoje, psichologinis vaidmuo, kurį jis atlieka šeimos konsteliacijoje, nepriklausomai nuo jo chronologinio gimimo eiliškumo (Campbell et al., 1991). Taigi psichologinis gimimo eiliškumas ir chronologinis gimimo eiliškumas gali ir nesutapti. Tyrimais įrodyta, kad daugiau nei pusės žmonių psichologinis gimimo eiliškumas skiriasi nuo jų chronologinės vietos šeimos vaikų gimimų eilėje (Campbell et al., 1991; Stewart & Campbell, 1998; Stewart et al., 2001). Todėl tikėtina, kad išsiaiškinus asmens subjektyvią jauseną šeimoje, atliekant tyrimus, būtų gaunami mažiau prieštaringi duomenys.

Pagal Campbell et al. (1991), daugeliu atvejų psichologinis ir chronologinis asmens gimimo eiliškumas turėtų sutapti. Psichologinio vaidmens prisiėmimą tokiais atvejais galima

paaiškinti tuo, kad į vaiką, gimusį tam tikros struktūros šeimoje, nukreipiami su jo gimimo eile susiję lūkesčiai. Tenkinant šiuos šeimos narių lūkesčius, formuojasi vaiko gyvenimo stilius ir asmenybės savybės, tokiu būdu jis tampa psichologine prasme pirmagimiu, jaunėliu ir pan. Tačiau yra daug individualių atvejų, kada vaiko prisiimtas šeiminis vaidmuo, kaip šeimos narių lūkesčių ir vaiko elgesio sąveikos rezultatas, nesutampa su jo chronologiniu gimimo eiliškumu. Tokius atvejus galima paaiškinti analizuojant tam tikrus šeimos konsteliacijos ypatumus. Pavyzdžiui, kai tarp vaikų yra itin didelis amžiaus skirtumas, kai tėvai gyvena antroje santuokoje, kai šeimoje auga neįgalus vaikas, kai vieni vaikai yra ypatingai nudrašinami, o kiti – padrašinami ir t.t.

Pagal Lohman et al. (1985) tyrimo rezultatus, chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo sutapimas mažėja didėjant chronologiniam gimimo eiliškumui. Tai aiškinama tuo, kad juo mažesnis vaikų skaičius šeimoje, tuo lengviau numatyti tam tikrus tipiškus tėvų-vaikų interakcijų paternus bei tėvų lūkesčius vaikų atžvilgiu.

Melillo (1984), tirdamas moterų akademinius pasiekimus, siejant juos su gimimo eiliškumu, tiriamųjų prašė įvardinti, kokį vaidmenį jos jautėsi atliekančios šeimoje. Buvo gautas nedidelis skirtumas tarp chronologinių ir subjektyviai įvertintų gimimo eiliškumo pozicijų, tačiau išryškėjusios tendencijos leido kelti prielaidą apie tai, kad subjektyvios pozicijos šeimoje nepaisymas iškreipia gimimo eiliškumo tyrimų rezultatus.

Lohman et al. (1985) nustatė, kad tiriant gimimo eiliškumo veiksnį reikia atskirti chronologinę ir psichologinę poziciją, t.y. atskirti gimimo eilės skaičių ir tai, kaip žmogus jaučiasi, kaip suvokia savo vietą šeimoje. Tiriamiesiems buvo pateikti įvairūs teiginiai ir prašyta išsirinkti, kurie geriausiai tinka jiems. Remiantis tiriamųjų pasirinkimais, jie buvo priskiriami tam tikroms psichologinėms gimimo eiliškumo pozicijoms, nepaisant jų chronologinio gimimo eiliškumo. Lohman et al. (1985) priėjo išvadą, kad psichologinę pirmagimio poziciją užimantys asmenys sau priskiria aukštesnį intelektą, aukštus standartus, atidumą, darbštumą, bei nelaiko savęs žemesniais negu psichologiniai antrieji, vertinant bet kokius socialiai priimtinius bruožus. Psichologinę antrojo vaiko poziciją užimantys tiriamieji vertino save intelektualesniais ir darbštesniais negu užimantys psichologinę jauniausio vaiko poziciją. Psichologinę vyriausiojo vaiko poziciją užimantys tiriamieji vertino save žemiau atsakingumo, maištingumo, atletiško ir išlepinimo aspektu nei jauniausieji vaikai. Antrieji vaikai prasčiau save vertino gerumo ir protingumo atžvilgiu. Tyrimo išvadose Lohman et al. (1985) teigia, kad gimimo eiliškumas ir psichologinė pozicija nesutampa, o šis nesutapimas dažnesnis tarp vėliau gimusių, nei tarp pirmagimių.

Kiracofe & Kiracofe (1990) analizavo psichologinės gimimo eiliškumo pozicijos ir subjektyvaus tėvų palankumo, simpatizavimo, išskirtinio dėmesio vaikams (sau ir broliams/seserims) suvokimo sąsajas. Šiame tyrime psichologinio gimimo eiliškumo pozicija buvo nustatoma remiantis struktūruotu interviu surinktais duomenimis apie šeimos konsteliaciją bei

gyvenimo stiliaus įvertinimo rezultatais. Buvo gauta, kad buvę tėvų numylėtinais jautėsi 86% antrųjų iš dviejų vaikų, 84% vienturčių, 73% vyriausiųjų, 67% viduriniųjų ir 62% jauniausiųjų vaikų (turint omenyje psichologinę gimimo eiliškumo poziciją).

Campbell et al. (1991) atliko tyrimą, kurio tikslas buvo įvertinti chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo sąsajas, naudojant psichologinio gimimo eiliškumo įvertinimo klausimyną. Tyrimo rezultatai parodė, kad egzistuoja reikšmingas ryšys tarp chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo, tačiau daugumos tiriamųjų (341 iš 556) gauti psichologinio gimimo eiliškumo klausimyno subskalių įverčiai išryškino skirtumą tarp jų chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo. Nuo tada gimimo eiliškumo tyrimuose naudojama psichologinio gimimo eiliškumo įvertinimo metodika (žr. „Tyrimo metodika“).

Trumpai apžvelgsime psichologinio gimimo eiliškumo sąsajas su kitais psichologiniais kintamaisiais.

Pilkington et al. (1994) vertino streso įveikos resursus, kuriais 9-12 metų vaikai naudojami gerindami akademinį pažangumą. Buvo gauta reikšmingų skirtumų tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų. Psichologinę vyriausiojo vaiko poziciją užimantys vaikai turi aukštesnius streso įveikos resursus nei kitos psichologinio gimimo eiliškumo pozicijos. Buvo gauti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp trijų streso įveikos resursų rūšių: šeimos paramos, bendraamžių priėmimo, ir socialinės kompetencijos. Visais šiais atvejais psichologinę pirmagimio poziciją užimančių resursai buvo aukštesni nei bet kurios kitos grupės, o psichologinę viduriniojo vaiko poziciją užimančių resursai buvo žemiausi. Tyrimo rezultatai parodė, kad juo aukštesnius įverčius vaikas gauna viduriniojo ir vienturčio skalėse, tuo žemesnė jo socialinė kompetencija, šeimos parama, elgesio kontrolė ir bendri streso įveikos resursai.

White et al. (1997) atliktame tyrime buvo įvertintos sąsajos tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir profesinės orientacijos. Rezultatai parodė, kad vyriausiųjų vaikų psichologinę poziciją užimantys tiriamieji labiau linkę į socialinę ir verslo sritį, jauniausiųjų pozicija neigiamai koreliavo su mokslo ir technikos sritimis, o viduriniojo pozicija neigiamai koreliavo su profesijomis, orientuotomis į darbą su duomenimis, bet ne su žmonėmis.

Stewart et al. (2001) atliko tyrimą, kuriuo buvo siekiama įvertinti psichologinio gimimo eiliškumo ir kai kurių šeimos atmosferos kintamųjų sąsajas. Buvo gauta, kad psichologinę pirmagimio pozicija susijusi su aktyvia ir rekreacine, bei į pasiekimus orientuota šeimos atmosfera. Psichologinė viduriniojo pozicija susijusi su didesniu šeimos disfunkcijos lygiu bei žemu emocinio išraiškimumo lygiu šeimoje. Jauniausiojo pozicija teigiamai koreliavo su orientacija į pasiekimus šeimoje, su šeimai nebūdinga disfunkcija, bei jaučiamu socialiniu palaikymu iš šeimos. Vienturčio vaidmuo buvo susijęs su orientacija į pasiekimus šeimoje, su kontrole, laisvės ribojimais, šeimos disfunkcija ir konfliktiškumu, kaip šeimos atmosferos kintamaisiais.

Be to, Stewart et al. (2001) tyrime buvo įvertintos psichologinio gimimo eiliškumo ir kai kurių asmenybės charakteristikų sąsajos. Buvo gauta, kad pirmagimio pozicijai nebūdingas impulsyvumas, moterims pirmagimėms būdinga orientacija į pasiekimus ir kitų pripažinimo siekimas, bei poreikis dominuoti. Viduriniojo vyro pozicija susijusi su poreikiu elgtis nevaržomai, spontaniškai, impulsyviai, bei su aukštesniu pasiekimų poreikiu, o vidurinioms moterims būdingas mažesnis afiliacijos poreikis. Jauniausios moters pozicija buvo šiek tiek susijusi su afiliacijos poreikiu bei tendencija ginti savo nuomonę, provokuoti, būti „karšto būdo“, o jauniausiojo vyro pozicija susijusi su poreikiu apginti save ir vengti rizikos, bei su mažesniu smalsumo, tyrinėjimo lygiu. Buvo gauta, kad vienturčiai nesupratingi, tiesmuki, jiems nebūdingas kitų pripažinimo poreikis, tačiau padidėjęs autonomijos poreikis. Moterims vienturtėms būdingas intravertiškumas bei tendencija būti gynybiškomis, vengti kritikos, padidėjęs jų pasiekimų poreikis.

Ashby et al. (2003) analizavo psichologinio gimimo eiliškumo ir perfekcionizmo sąsajas. Tyrimo rezultatai parodė, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp psichologinių gimimo eiliškumo pozicijų asmenų, lyginant jiems būdingą perfekcionizmo tipą (būdingas adaptyvus perfekcionizmas, neadaptyvus perfekcionizmas ir nebūdingas perfekcionizmas). Psichologinę viduriniojo vaiko poziciją užimantieji pasižymi neadaptyviu perfekcionizmu, arba jiems nebūdingas perfekcionizmas, taip pat jauniausiojo poziciją užimantiems nebūdingas perfekcionizmas. Negauta reikšmingų koreliacijų tarp vyriausiojo ir jauniausiojo psichologinių pozicijų.

Taip pat buvo atlikti psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajų tyrimai (White et al., 1995, Gfroerer et al., 2003), kurie aprašyti skyriuje „Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajos“.

Taigi analizuojant psichologinio gimimo eiliškumo ypatumus, svarbu atsižvelgti į subjektyvią asmens savijautą šeimoje. Kaip matome iš kol kas negausių psichologinio gimimo eiliškumo tyrimų rezultatų, tyrimuose fiksuojant psichologinį, o ne chronologinį gimimo eiliškumą gaunami mažiau prieštaringi, nuoseklesni duomenys. Be to, kaip mini aukščiau aprašytų psichologinio gimimo eiliškumo tyrimų autoriai, šie rezultatai labiau pagrindžia individualiosios psichologijos teorines prielaidas apie gimimo eiliškumo sąsajas su gyvenimo stiliumi nei chronologinio gimimo eiliškumo tyrimų duomenys.

Individualiojoje psichologijoje gimimo eiliškumas analizuojamas kaip šeimos konsteliacijos aplinkybė, suteikianti žmogaus raidai kryptį. Tokiu būdu, gimimo eiliškumas laikomas viena iš gyvenimo stiliaus determinančių.

Susipažinus su Lietuvoje publikuotais gimimo eiliškumo tyrimais, paaiškėjo, kad į psichologinio gimimo eiliškumo veiksnį nebuvo atsižvelgiama, išskyrus L. Verseckaitę (2005, 2006), kuri pirmoji Lietuvoje bandė išversti White-Campbell psichologinio gimimo eiliškumo klausimyną (PGEK) (žr. „Tyrimo metodika“) į lietuvių kalbą ir mėgino pritaikyti jį lietuvių

populiacijai.

2. Gyvenimo stiliaus samprata

Individualiojoje psichologijoje asmenybė analizuojama kaip vientisa ir tikslingo elgesio, o pagrindinė asmenybę aktyvinanti jėga yra universalus, neišvengiamo nevisavertiškumo jausmo kompensacija (Adler, 2003). Būdą, kuriuo žmogus kompensuoja savo nevisavertiškumą, kaip tik nusako žmogaus gyvenimo stilius.

Gyvenimo stilius – žmogaus priimta gyvenimo koncepcija, jo priimtas elgesio modelis. Tai unikalus individo prisitaikymo būdas prie gyvenimo, jo paties iškelti tikslai ir jų siekimo būdai. Asmenybės gyvenimo stilius susijęs su giluminiu savęs ir kitų įsivaizdavimu. Gyvenimo stilių sunku apibrėžti mokslinėmis sąvokomis, todėl A. Adleris vartojo daug įvairių, neretai metaforiškų apibūdinimų: individualus asmens vystymosi dėsnis; unikali gyvenimo melodija, nepanaši į jokią kitą, tačiau lengvai atpažįstama menkiausiame fragmente; darnus paties asmens susikurtas gyvenimo planas; visuma tų būtų, kuriais asmuo siekia asmeninių pranašumo tikslų; gyvenimo kelias, vedantis paties asmens pasirinkto galutinio tikslo link; akiniai, per kuriuos žmogus žiūri į pasaulį ir mato savo vietą jame (Adler, 2003, Ansbacher & Ansbacher, 1964 cit. pg. Kepalaitė, 2004).

Žmogaus gyvenimo stilius atspindi mąstyme, jausmuose, veiksmuose, bet kurioje asmenybės išraiškoje (Adler, 2003). Gyvenimo stilius apima unikalų bruožų, elgesio būdų, įpročių derinį, kuris apsprendžia nepakartojamą individo egzistavimą.

Gyvenimo stiliui būdingas ankstyvas formavimasis, klaidingumas ir pastovumas. A. Adlerio nuomone, kiekvienas vaikas nuo pat gimimo integruoja savo patirtį, ir šis procesas individualus. Vaikas jau kūdikystėje turi paprastučius planus ir savo tikslus, kurie vėliau sudėtingėja. Iš pradžių tai lyg „juodraštinis“ variantas, bet klaidų ir bandymų keliu jis susiejamas į konceptualią schemą. Maždaug penkerių-šešerių (Ferguson, 2000), septynerių (Kepalaitė, 2004) metų vaiko sumanymai būna daug kartų patikrinti, ir jis padaro išvadą, kad jie teisingi. Vaikas nesupranta savo įsitikinimų subjektyvumo ir laiko juos objektyviai pagrįstais. Iki tokio amžiaus susiformavęs gyvenimo stilius išlieka pastovus visą žmogaus gyvenimą, nes žmogus, laikydamas teisingais savo fundamentalius įsitikinimus ir gyvenimo modelį, naujus gyvenimo įvykius interpretuoja pagal jau turimus įsitikinimus ir, nepaisydamas naujos patirties, savo įsitikinimų nekeičia (Ferguson, 2000, Kepalaitė, 2004). Esminė gyvenimo stiliaus, kaip asmenybės darinio ypatybė, yra visuminis asmenybės pristatymo būdas kitiems ir pačiam sau. Gyvenimo stilius kognityviniu lygiu pasireiškia visų gyvenimo reiškinių, su kuriais žmogus susiduria kasdieninėje veikloje, vertinimu, asmens reakcijomis į juos (Ansbacher & Ansbacher, 1964 cit. pg. Kepalaitė, 2004).

Dėl susiformavusio gyvenimo stiliaus, žmogus gali daugelyje gyvenimo situacijų ir įvykių elgtis jam žinomai, įprastai, ir jaustis saugiai. Pagal Adlerį (1997), tiksliausiai žmogaus gyvenimo stilius atsiskleidžia situacijose, keliančiose įtampą, nes jose asmuo ne išbando naujus elgesio būdus, o dažniausiai elgiasi „kaip visada“.

Gyvenimo stilius formuojasi nuo pirmųjų gyvenimo dienų, kai kūdikis patiria aplinkos reikalavimus ir iššūkius, bei pastebi, kad savo reakcijomis ir veiksmais jis gali daryti įtaką pasauliui. Vaikas išmėgina įvairius elgesio būdus ir, remdamasis patirtimi, daro išvadas apie pasaulį, apie tai, ko galima tikėtis iš žmonių, ką sako vidiniai pojūčiai, kas yra jis pats, ko verta siekti, kaip geriausia tai daryti, ko reikia vengti, kas yra svarbu ir kas nesvarbu. Visus šiuos asmeniškus požiūrius ir juos atitinkantį gyvenimo būdą apibūdina gyvenimo stilius. Gyvenimo stilius galutinai susiformuoja iki apytikriai penktųjų gyvenimo metų. Vėliau žmonės ir toliau suranda naujus savo gyvenimo stiliaus išraiškos būdus, tačiau tai iš esmės tėra pagrindinės, ankstyvoje vaikystėje susiformavusios struktūros tobulinimas ir vystymas. Tokiu būdu suformuotas gyvenimo stilius išlieka ir tampa pagrindine elgsenos šerdimi ateityje. Visa, ką mes darome, nukreipia mūsų gyvenimo stilius (Brėdienė, 1998).

Gyvenimo stilius formuojasi šeimos rate, todėl norint pažinti suaugusio žmogaus gyvenimo stilių, reikėtų atkurti informaciją apie šeimos konsteliaciją jo vaikystės retrospektyvoje. Kaip teigia A. Adleris, kadangi „žmogaus gyvenimo stilius turi tikslą, pasirinktą vaikystėje, tai to tikslo prasmė gali būti suprasta tame kontekste, kuriame ji pirmą kartą buvo suformuluota“ (Ferguson, 2000).

Gyvenimo stiliaus raidai svarbūs įvairūs šeimos konsteliacijos aspektai: šeimos atmosfera, nusakanti bendrą jausmų foną, santykių klimata ir vertybių sistemą šeimoje (Stewart et al., 2001; Хоментаускас, 1989); skirtingas tėvų elgesys, priklausomai nuo gimimo eiliškumo (Exner & Sutton-Smith, 1970); skirtingas tėvo ir motinos elgesys su berniukais ir mergaitėmis kūdikystėje ir vaikystėje (Feinberg & Hetherington, 2000; Keller & Zach, 2002); turimų brolių/seserų lytis ir amžius bei su tuo susiję elgesio modeliai ir interakcijos (Abramovitch et al., 1980, 1986; Croake & Hinckle, 1983).

A. Adleris, laikydamas kiekvieną žmogų unikaliu, vengė tipologizavimo, nes, individualiosios psichologijos požiūriu, kiekvieno žmogaus gyvenimo stilius individualus, tačiau mėginimai išskirti tam tikrus gyvenimo stiliaus tipus, išskirti pagrindinius, esminius gyvenimo stiliaus faktorius išliko. Vienas iš tokių gyvenimo stiliaus tipologizavimo bandymų buvo gyvenimo stiliaus temų išskyrimas. Išskiriamos tokios temos: socialinis interesas, sutarimas su kitais, vadovavimas, pripažinimo siekimas, šiurkštumas, atsargumas, savo teisių išryškėjimas, patikimas visiems, tobulumo siekimas, švelnumas (Gfroerer et al., 2003). Tuo tarpu Kern (1999) išskyrė penkis gyvenimo stiliaus faktorius, kurių dominavimas išreiškia tam tikrus *sąlyginus* gyvenimo

stiliaus tipus: kontrolė, tobulumo siekimas, noras įtikti, savęs vertinimas ir lūkesčiai.

Taigi atlikdami individualaus žmogaus gyvenimo stiliaus analizę, visada susidursime su gimimo eiliškumo pozicija, būtent koks jo psichologinis gimimo eiliškumas. Tuo pačiu, pažinus žmogaus gyvenimo stiliaus ypatumus, galima daryti prielaidas apie tai, koks yra jo psichologinis gimimo eiliškumas. Vadinasi, psichologinis gimimo eiliškumas yra žmogaus gyvenimo stiliaus dalis, susiformavusi priklausomai nuo šeimos, kurioje užaugo, konsteliacijos.

3. Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajos

White et al. (1995) atliktame tyrime nustatytos sąsajos tarp gyvenimo stiliaus ir psichologinio gimimo eiliškumo. Buvo gauta, kad psichologinę pirmagimio poziciją užimantys yra didesni perfekcionistai ir turi daugiau noro įtikti, psichologinę viduriniojo poziciją užimantys pasižymi žemesne saviverte ir aukštesniais lūkesčiais savo ir kitų atžvilgiu, o vienturčiams būdingas didesnis kontrolės poreikis bei žemesnė savivertė.

Gfroerer et al. (2003), vertindami psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ryšį, nustatė, kad pirmagimiai yra labiau linkę vadovauti, siekti pripažinimo ir tobulumo. Vidurinieji vaikai turi žemesnio socialinio intereso, sutarimo su kitais, tobulumo siekimo ir švelnumo bruožus, bei pasižymi didesniu atsargumu ir šiurkštumu; jauniausieji vaikai – aukštesniu socialiniu statusu, savo teisių sureikšminimu, tobulumo siekimu ir švelnumu, bei yra nelabai atsargūs; vienturčiai – didesniu atsargumu ir savo teisių sureikšminimu, bei prastesniu sutarimu su kitais.

Taigi remiantis teorinėmis prielaidomis apie gyvenimo stilių ir kai kurių tyrimų rezultatais, galima teigti, jog psichologinis gimimo eiliškumas yra viena iš gyvenimo stiliaus determinančių, neatsiejama jo formavimosi dalis.

4. Tyrimo tikslas ir hipotezės

Šio darbo tikslas – ištirti sąsajas tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus. Taip pat, pakoregavus ankstesnės PGEK lietuviškos versijos vertimą, nustatyti naujos šio klausimyno versijos psichometrinės charakteristikas. Įgyvendinant užsibrėžtus tyrimo tikslus, buvo iškelti šie uždaviniai ir hipotezės:

Uždaviniai

1. Pirmosios lietuviškos versijos PGEK teiginių vertimo koregavimas.
2. Naujos (antrosios) PGEK lietuviškos versijos psichometrinių charakteristikų nustatymas.
3. Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajų ištyrimas. Vykdam šį uždavinį buvo išsikeltos trys hipotezės:

1 hipotezė. Chronologinis ir psichologinis gimimo eiliškumas dažniau nesutaps ir rečiau sutaps.

2 hipotezė. Tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus bus nustatytas ryšys ir šis ryšys bus stipresnis negu tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus.

3 hipotezė. Bus nustatyti gyvenimo stiliaus skalių balų vidurkių skirtumai tarp konkrečių psichologinių gimimo eiliškumo pozicijų (vyriausiojo, viduriniojo, jauniausiojo ir vienturčio).

TYRIMO METODIKA

1. Tyrimo dalyviai

Tyrimė dalyvavo 233 tiriamieji, iš jų 100 vyrų ir 133 moterys. Šis tiriamųjų skaičius dalyvavo psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajų tyrimė. Atliekant psichologinio gimimo eiliškumo klausimyno pakartotino testavimo procedūrą po trijų savaičių, pakartotinai buvo ištirta 30 moterų ir 23 vyrų, jau dalyvavusių ankstesniame psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajų tyrimė.

Tiriamieji parinkti „patogiosios“ imties sudarymo principu. Tyrimė dalyvavę asmenys buvo iš įvairių Lietuvos miestų, įvairaus išsilavinimo ir skirtingų profesijų atstovai.

1-3 lentelėse pateikiamas tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį, amžių, gimimo eiliškumą.

1 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį.

Lytis	Tiriamieji	
	Skaičius	%
Vyrai	100	42,9
Moterys	133	57,1
Iš viso	233	100

Iš 1 lentelės matome, kad tyrimė daugiau dalyvavo moterų (57,1%), o vyrų šiek tiek mažiau (42,9%).

2 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių.

Lytis	Amžius			
	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Minimalus	Maksimalus
Vyrai	27,1	9,416	18	57
Moterys	27,8	10,746	18	60
Iš viso	27,5	10,182	18	60

Vyrų amžius kinta nuo 18 iki 57 metų (amžiaus vidurkis – 27,1), o moterų – nuo 18 iki 60 metų (amžiaus vidurkis – 27,8). Bendras tiriamųjų amžiaus vidurkis – 27,5 (2 lentelė).

3 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gimimo eiliškumą.

Gimimo eiliškumo pozicija	Lytys		Iš viso (skaičius, (%))
	Vyrų imtis (skaičius, (%))	Moterų imtis (skaičius, (%))	
Pirmagimiai (-ės)	39 (39)	56 (42,1)	95 (40,8)
Viduriniai (-ės)	14 (14)	17 (12,8)	31 (13,3)
Jauniausi (-ios)	33 (33)	44 (33,1)	77 (33)
Vienturčiai (-tės)	14 (14)	16 (12)	30 (12,9)

Iš 3 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad tiek vyrų, tiek moterų imtyse daugiausia pirmagimių (jų skaičius kinta nuo 39 iki 42,1%), šiek tiek mažiau tiriamųjų, esančių jauniausiojo vaiko pozicijoje (jų skaičius abejose imtyse sudaro beveik 33%), o mažiausias tiriamųjų skaičius (nuo 12 iki 14%) yra iš viduriniojo ir vienturčio vaiko pozicijų.

2. Įvertinimo metodai

Psichologinį gimimo eiliškumą ir gyvenimo stilių įvertinantys klausimynai:

1. Psichologinio gimimo eiliškumo klausimynas (sudarytas L. Campbell, J. White ir A. Stewarto 1991 m.);
2. Gyvenimo stiliaus skalė (sudaryta R. Kerno 1982 m.);

Prieš pasirenkant šias tyrime panaudotas įvertinimo priemones, buvo bendradarbiaujama su doc. A. Kepalaite (Kauno Vytauto Didžiojo universitetas) ir mgr. L. Verseckaite (Klaipėdos universitetas), kurios turi gyvenimo stiliaus skalės ir psichologinio gimimo eiliškumo klausimyno autorių sutikimus naudoti šias metodikas mokslo tiriamaisiais tikslais Lietuvoje. Vadovaujantis tarptautiniais testų adaptavimo reikalavimais (Oakland, 2002), jos pirmosios pradėjo šių klausimynų adaptavimą Lietuvoje.

2.1. *White-Cambell psichologinio gimimo eiliškumo klausimynas (PGEK)*

1991 m. JAV mokslininkai L. Campbell, J. White ir A. Stewartas sukūrė psichologinio gimimo eiliškumo įvertinimo metodiką (*White-Cambell Psychological Birth Order Inventory*, PBOI). PGEK sudaro teiginiai apie tiriamojo subjektyvią patirtį šeimoje, kurioje jis užaugo. Šie teiginiai paremti individualiosios psichologijos literatūroje pateikiamais gimimo eiliškumo susijusio patyrimo apibūdinimais. Klausimynas sudarytas atskirai vyrams (40 teiginių) ir moterims (44 teiginiai). Jį sudaro keturios skalės:

1. Vyriausiojo.

2. Viduriniojo.
3. Jauniausiojo.
4. Vienturčio.

Pirmagimio skalę (ang. First) sudaro 10 teiginių klausimyne vyrams (3, 12, 16, 21, 26, 29, 33, 35, 37, 39) ir 12 teiginių klausimyne moterims (1, 5, 11, 15, 18, 22, 27, 32, 37, 39, 41, 43), kuriuose akcentuojamas noras kontroliuoti ir mokyti brolius/seseris, taisyklių laikymasis, organizuotumas, tvarkingumas ir kt. Šios skalės teiginių pavyzdžiai: „Man būdavo svarbu patikti suaugusiems“, „Norėdavau atitikti savo tėvų reikalavimus“.

Viduriniojo skalę (ang. Middle) sudaro 10 teiginių klausimyne vyrams (7, 9, 15, 19, 23, 27, 31, 36, 38, 40) ir 13 teiginių klausimyne moterims (4, 7, 10, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 35, 40, 42, 44), kuriuose akcentuojama nepriklausymo šeimai, tėvų dėmesio trūkumo ir pan. savijauta. Šios skalės teiginių pavyzdžiai: „Nebuvau vertinamas taip rimtai, kaip kiti šeimos nariai“, „Jaučiausi išstumtas iš brolių ir seserų tarpo“.

Jauniausiojo skalę (ang. Youngest) sudaro 10 teiginių klausimyne vyrams (1, 5, 8, 11, 14, 18, 22, 24, 30, 34) ir 9 teiginiai klausimyne moterims (2, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 30, 38), kuriuose akcentuojamas lepinimas, šeimos narių dėmesys ir susižavėjimas, gebėjimas gauti iš šeimos narių tai, ko nori ir kt. Skalės pavyzdžiai: „Buvau tas, kuriuo šeimoje būdavo labiausiai žavimasi“, „Buvau lepinamas kitų šeimos narių“.

Vienturčio skalę (ang. Only) sudaro 10 teiginių klausimyne vyrams (2, 4, 6, 10, 13, 17, 20, 25, 28, 32) ir 10 teiginių klausimyne moterims (3, 6, 9, 14, 19, 23, 26, 31, 34, 36), kuriuose akcentuojamas buvimas užguitu, tėvų varžomu, kontroliuojamu ir kt. Skalės teiginių pavyzdžiai: „Mano tėvai mėgino mane kontroliuoti“, „Jaučiausi tėvų slopinamas“.

Pasirinktų tinkamų teiginių skaičius kiekvienoje skalėje yra perskaičiuojamas į z įverčius.

Remiantis faktorinės analizės rezultatais, nuspręsta išskirti keturias klausimyno subskales – pirmagimio, viduriniojo, jauniausiojo ir vienturčio. Nors teorinės A. Adlerio prielaidos ir kai kurie gimimo eiliškumo tyrimai rodo, kad reikšmingai skiriasi antro vaiko iš dviejų ir jauniausio iš trijų ar daugiau vaikų šeiminiis vaidmuo, faktorinėje analizėje nebuvo išskirta antrųjų vaikų subskalė. Metodikos autoriai mano, kad galbūt nepavyko suformuluoti tinkamų teiginių, diferencijuojančių šias pozicijas (Stewart & Campbell, 1998). Reikėtų atlikti papildomus tyrimus, kurių rezultatais remiantis būtų galima suformuluoti naujus teiginius ir patikrinti jų validumą, o kol kas yra naudojamas PGEK keturių subskalių variantas. Šiuo metu tyrimuose naudojamas PGEK variantas yra laikomas patikimu ir validžiu psichometriniu įrankiu (Stewart & Campbell, 1998). Pasak metodikos autorių, psichologinio gimimo eiliškumo įvertinimo metodikos psichometrinės charakteristikos vertinti reikia atskirai vyrams ir moterims.

Atsižvelgiant į lietuvių kalbos specifiką, PGEK naudojami atsakymų variantai „Taip/Ne“

buvo pakeisti į „Tinka/Netinka“ (Verseckaitė, 2006).

JAV naudojamas PGEK įvertinimo įrankis nėra verstas į jokią kitą kalbą, jokiaje šalyje nėra mėginta šią metodiką adaptuoti. Kaip jau minėta, pirmuosius šio klausimyno adaptavimo žingsnius Lietuvoje atliko L. Verseckaitė, tačiau iš gautų duomenų paaiškėjo, jog įvertinus klausimyno išorinį patikimumą, nė vienos subskalės tiek vyrų, tiek moterų imtyse negalima laikyti patikimomis laike (Verseckaitė, 2006). Todėl, toliau bendradarbiaujant su L. Verseckaitė, darbo autorė nutarė toliau tobulinti ir gerinti klausimyno psichometrines charakteristikas, tam kad gauti patikimesnius šio tyrimo rezultatus, taip pat paruošti metodą, kuriuo galėtų pasinaudoti kiti psichologai, studentai, atlikdami mokslo tiriamuosius darbus.

L. Verseckaitės teigimu, kitas žingsnis turėtų būti klausimyno vertimo peržiūrėjimas, jo koregavimas (Verseckaitė, 2006). Pirmasis PGEK vertimo lietuviškosios versijos variantas vyrų ir moterų klausimyno pateikti 1-2 prieduose. Svarbu atsižvelgti į tai, kad PGEK, kaip ir bet kurio kito klausimyno, vertimas ir naudojimas kitose kultūrose didžia dalimi gali priklausyti nuo tos kalbos ir kultūros ypatumų. Taigi klausimyno teiginių vertimas buvo atliktas iš naujo. Sutapus darbo autorės ir L. Verseckaitės išverstų teiginių versijoms, tie teiginiai buvo paliekami, o nesutapę teiginiai buvo pakeisti į naujai išverstuosius. Vyrų klausimyne pakeista 15 teiginių: 1, 2, 3, 4, 13, 17, 20, 22, 25, 28, 30, 31, 32, 37, 40 (žr. priedą Nr.3), o moterų - 17 teiginių: 2, 3, 4, 5, 6, 15, 19, 23, 26, 28, 30, 31, 34, 35, 36, 42, 44 (žr. priedą Nr.4). Naujai sudaryto klausimyno vertimo varianto psichometrinių charakteristikų rodikliai lyginami su originalios versijos autorių ir L. Verseckaitės gautais rezultatais, todėl pastarųjų įvertintos PGEK psichometrinių charakteristikų rodikliai pateikiami skyriuje „Rezultatai“.

2.2. *Kerno gyvenimo stiliaus skalė (KGSS)*

1982 metais Džordžijos valstijos universiteto (JAV) prof. dr. R. Kernas sudarė anketą – gyvenimo stiliaus skalę (Kern Lifestyle Scale, KLS). Ji buvo sudaryta taip, kad per trumpą laiką surinkti informaciją apie asmens gyvenimo stilių, kuri padėtų įvertinti žmogaus elgesį įvairiose gyvenimo situacijose. KGSS yra 35 teiginiai, kurie sudaro 5 subskales:

1. *Kontrolės* (matuoja individo sąveikos su užduotimis ir aplinkiniais būdą).
2. *Perfekcionizmo* (matuoja pasiekimų struktūravimo būdą).
3. *Noro įtikti* (matuoja santykį su kitais žmonėmis).
4. *Savęs vertinimo* (matuoja santykį su pačiu savimi; savęs nuvertinimą rodo aukšti šios skalės rodikliai, savo galimybių perdėtą vertinimą – žemi).
5. *Lūkesčių* (matuoja nepateisinamas pretenzijas sau ir kitiems).

Kiekvienoje subskalėje yra po septynis teiginius. Tiriamieji turėjo įvertinti teiginius

Likerto skale nuo 1 iki 5 balų, kur 1 balas atitinka atsakymą – „visiškai man netinka“; 2 – „retai man tinka“; 3 – „kartais man tinka“; 4 – „dažnai man tinka“, 5 – „visiškai man tinka“ (žr. priedą Nr.5).

Kontrolės subskalė (C – ang. Control) skirta įvertinti asmens poreikį valdyti kitus, kaip jis kontroliuoja emocijas bei geba racionaliai ir logiškai nagrinėti, spręsti problemas. Šią subskalę sudaro šie teiginiai: 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31. Kontrolės subskalę sudaro tokie teiginiai kaip: „Nemėgstu (man nepatiktų) skraidyti lėktuvais“, „Mėgstu pokalbyje tarti paskutinį žodį“ ir kt.

Perfekcionizmo subskalė (P – ang. Perfectionist) atskleidžia labai dideles asmens pastangas organizuoti ir planuoti savo gyvenimą bei vengti klaidų. Subskalę atitinkantys teiginiai: 2, 7, 12, 17, 22, 27, 32. Perfekcionizmo subskalės teiginių pavyzdžiai: „Mėgstu būti tvarkinga(-as), nepriekaištingai apsirengusi(-ęs)“, „Visą laiką stengiuosi teisingai pasielgti“.

Noro įtikti subskalė (N – ang. Need to Please) pabrėžia kaip asmeniui svarbu yra būti kartu su kitais, nekeliant tarpasmeninių problemų, konfliktų ir visais įmanomais būdais stengtis įtikti bei patikti kitiems. Subskalę atitinkantys teiginiai: 3, 8, 13, 18, 23, 28, 33. Noro įtikti subskalės teiginių pavyzdžiai: „Stengiuosi neįskaudinti kitų“, „Nemėgstu ginčų, būnu taikintoja(-as)“.

Savęs vertinimo subskalė (S – ang. Self-Esteem) atkreipia dėmesį į žmogaus tikėjimą, kad jis gali išspręsti daugumą savo problemų, padrašinti ir paraginti save bei kitus. Šią subskalę atitinkantys teiginiai: 4, 9, 14, 19, 24, 29, 34. Subskalę sudarančių teiginių pavyzdžiai: „Aš dažnai save kaltinu“, „Jaučiausi labai baudžiamas vaikystėje“.

Lūkesčių subskale (E – ang. Expectations) siekiama paaiškinti, kiek žmogus realistiškai vertina tikslus bei lūkesčius sau ir kitiems. Subskalę atitinkantys teiginiai: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35. Lūkesčių subskalės teiginių pavyzdžiai: „Gyvenimas sunkus, bet gyventi verta“, „Dažnai jaučiu, kad nepelnytai nešu didelę rūpesčių našta“.

Kiekvienos subskalės suma gali kisti intervale nuo 7 iki 35. Teiginių, sudarančių vieną subskalę įvertinimų suma yra lyginama su populiacijos (imties) vidurkiu. Aukštais balais yra laikomi tie balai, kurie trim ar daugiau taškų aukštesni už vidurkį. Žemais balais galima laikyti tuos balus, kurie penkiais arba daugiau taškų žemesni už vidurkį (Kern & Cummins, 1999).

Tyrimuose naudojamas KGSS variantas yra laikomas patikimu ir validžiu psichometriniu įrankiu: Kontrolės subskalės Cronbacho alfa – 0,86; Perfekcionizmo subskalės – 0,90; Noro įtikti – 0,83; Savęs vertinimo – savęs nuvertinimo subskalės – 0,85; Lūkesčių – 0,84 (White et al., 1995). Remiantis A. Kepalaitės (2004) duomenimis, bendras visos KGSS skalės vidinis patikimumas – 0,73.

Atlikus tyrimą, buvo gauti tokie subskalių vidiniai patikimumai (Cronbacho alfa): Kontrolės – 0,40; Perfekcionizmo – 0,66, Noro įtikti – 0,58; Savęs vertinimo – 0,51; Lūkesčių – 0,58, o bendras visos skalės vidinis patikimumas – 0,80.

3. Tyrimo eiga

Tyrimas buvo atliekamas 2007 metų kovo - balandžio mėn. Duomenys surinkti grupinio ir individualaus anketavimo būdu, pateikiant kiekvienam respondentui trijų klausimynų komplektą kartu. Klausimynų užpildymo laikas nebuvo fiksuojamas. Visi tyrimo dalyviai savanoriškai sutiko dalyvauti tyrime.

Tiriamiesiems buvo pateikiama: trumpa anketa tiriamajam (tyrimo atlikimo data, amžius, gimimo eilė), Psichologinio gimimo eiliškumo klausimynas, Gyvenimo stiliaus skalė. Naudojant PGEK, su kai kuriais tiriamaisiais atlikta pakartotinio testavimo procedūra po 3 savaitių.

4. Duomenų skaičiavimo metodai

Tyrimo duomenų analizė atlikta naudojant programinių statistinių duomenų paketą SPSS 15.0 for Windows®. Grafiniam duomenų vaizdavimui buvo panaudota Microsoft® Office Excel 2003 programa. Siekiant įvykdyti iškeltą tikslą ir uždavinius, statistinei duomenų analizei taikyti šie metodai:

- Cronbacho alfa – skalės vidiniam patikimumui tikrinti;
- Pearsono koreliacija – ryšiams tarp kintamųjų įvertinti;
- Chi-kvadratu (χ^2) kriterijus – dviejų skirtingų imčių kategorijų palyginimui;
- Vienfaktorinė dispersinė analizė (ANOVA) su daugkartinių lyginimų Bonferroni Post hoc kriterijumi – keturių nepriklausomų imčių vidurkių palyginimui.

TYRIMO REZULTATAI

1. Naujos lietuviškos versijos PGEK psichometrinių charakteristikų įvertinimas

Siekiant taikyti klausimyną mūsų populiacijai tiek mokslo tyrimams, tiek klinikiniais tikslais, svarbu įvertinti, ar jo lietuviškąją versiją gaunama informacija yra patikima.

Norint patikrinti PGEK lietuviškosios versijos vidinį suderinamumą, buvo apskaičiuoti skalių patikimumo rodikliai bei nustatytos intratestinės koreliacijos tarp atskirų klausimyno teiginių ir bendro skalės įverčio vyrų ir moterų imčiai atskirai.

Cronbacho alfa koeficientai ir jų palyginimas su metodikos autorių (Stewart & Campbell, 1998) ir L. Verseckaitės (Verseckaitė, 2006) gautais rezultatais pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. PGEK lietuviškosios versijos skalių cronbacho alfa koeficientų palyginimas su originalios klausimyno versijos autorių ir L. Verseckaitės gautais rezultatais.

Vyrų imtis			
Skalės	Cronbacho alfa		
	Šio tyrimo duomenys (N=120)	Stewart, Campbell duomenys (N=718)	Verseckaitės duomenys (N=234)
Pirmagimis	0,68	0,61	0,73
Vidurinis	0,83	0,77	0,86
Jauniausias	0,67	0,55	0,71
Vienturtis	0,76	0,63	0,75
Moterų imtis			
Skalės	Cronbacho alfa		
	Šio tyrimo duomenys (N=133)	Stewart, Campbell duomenys (N=718)	Verseckaitės duomenys (N=255)
Pirmagimė	0,64	0,63	0,69
Vidurinė	0,88	0,84	0,78
Jauniausia	0,60	0,51	0,67
Vienturtė	0,72	0,72	0,80

Kaip matome iš 4 lentelėje pateiktų rezultatų, geriausi Cronbacho alfa įverčiai tiek moterų, tiek vyrų klausimyno yra viduriniojo vaiko ir vienturčio skalėse (jų patikimumas vertinamas kaip geras), kiek blogesni – pirmagimio ir jauniausiojo vaiko skalėse (jų patikimumas vertinamas kaip pakankamas). Gauti Cronbacho alfa koeficientai yra aukštesni negu originalios metodikos autorių ir

žemesni už pateiktus L. Verseckaitės.

Tikrinant metodikos teiginių vidinį suderinamumą, apskaičiuotos intratestinės koreliacijos. Intratestinių koreliacijų koeficientai tarp atskirų klausimyno teiginių ir bendro skalės įverčio kiekvienai imčiai atskirai pateikti 5 lentelėje. Kaip matome, visos koreliacijos tarp atskirų metodikos teiginių ir bendros skalės įverčio yra statistiškai reikšmingos (vyrų imtyje $r = 0,34-0,78$, moterų – $r = 0,26-0,82$). Taigi tiek vyrų, tiek moterų klausimynuose kiekvienas teiginys koreliavo su skale, kuriai jis priklauso, kas reikštų, kad skalės yra tinkamos klausimynui, o teiginiai – skalėms.

5 lentelė. Bendro skalės įverčio ir skalės teiginio koreliacijos koeficientai.

Vyrų imtis							
Pirmagimis		Vidurinysis		Jauniausias		Vienturtis	
Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas	Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas	Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas	Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas
3	0,44**	7	0,41**	1	0,34**	2	0,60**
12	0,59**	9	0,63**	5	0,46**	4	0,38**
16	0,56**	15	0,73**	8	0,57**	6	0,43**
21	0,66**	19	0,66**	11	0,54**	10	0,74**
26	0,31**	23	0,75**	14	0,51**	13	0,69**
29	0,44**	27	0,57**	18	0,57**	17	0,44**
33	0,40**	31	0,44**	22	0,63**	20	0,55**
35	0,62**	36	0,78**	24	0,51**	25	0,51**
37	0,57**	38	0,65**	30	0,36**	28	0,55**
39	0,50**	40	0,61**	34	0,59**	32	0,58**
Moterų imtis							
Pirmagimė		Vidurinioji		Jauniausioji		Vienturtė	
Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas	Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas	Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas	Teiginių Nr.	Koreliacijos koeficientas
1	0,26**	4	0,46**	2	0,46**	3	0,63**
5	0,40**	7	0,75**	8	0,36**	6	0,31**
11	0,46**	10	0,51**	12	0,49**	9	0,50**
15	0,34**	13	0,59**	16	0,54**	14	0,64**
18	0,39**	17	0,40**	20	0,49**	19	0,71**
22	0,47**	21	0,71**	24	0,58**	23	0,49**
27	0,42**	25	0,77**	28	0,54**	26	0,39**

32	0,40**	29	0,74**	30	0,52**	31	0,50**
37	0,49**	33	0,63**	38	0,56**	34	0,54**
39	0,56**	35	0,46**			36	0,49**
41	0,54**	40	0,82**				
43	0,56**	43	0,80**				
		44	0,52**				

** - $p < 0,01$

Taigi apibendrinant gautus Cronbacho alfa koeficientus ir intratestinės koreliacijos rezultatus, galima daryti išvadą, jog klausimynas pasižymi pakankamai geru skalių vidiniu suderinamumu.

Siekiant įvertinti lietuviško PGEK vertimo tinkamumą naudojimui, buvo patikrintas metodikos patikimumas laike (klausimyno išorinis patikimumas), naudojant testo-retesto metodą. Gauti rezultatai bei jų palyginimas su metodikos autorių (Stewart & Campbell, 1998) ir L. Verseckaitės (Verseckaitė, 2006) gautais pakartotinio testavimo duomenimis pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Naujesnio PGEK lietuviškosios versijos pakartotinio testavimo rezultatų palyginimas su originalios klausimyno versijos autorių ir L. Verseckaitės gautais rezultatais.

Vyrų klausimyne				
Skalės	Šio tyrimo duomenys	Stewart, Campbell (1998) duomenys		Verseckaitės (2006) duomenys
	3 sav. (N= 23)	3 sav. (N=26)	8 sav. (N=35)	5 sav. (I N=51; II N=37)
Pirmagimis	0,82**	0,91	0,85	0,07
Vidurinysis	0,65**	0,93	0,90	0,25
Jauniausiasis	0,63*	0,90	0,82	0,22
Vienturtis	0,87**	0,84	0,81	0,10
Moterų imtis				
Skalės	Šio tyrimo duomenys	Stewart, Campbell (1998) duomenys		Verseckaitės (2006) duomenys
	3 sav. (N= 30)	3 sav. (N=26)	8 sav. (N=35)	5 sav. (I N=52; II N=45)
Pirmagimė	0,53**	0,89	0,84	-0,11
Vidurinioji	0,86**	0,94	0,95	0,01
Jauniausioji	0,77**	0,90	0,88	-0,08
Vienturtė	0,61**	0,91	0,90	0,06

** - $p < 0,01$; * - $p < 0,05$

Kaip matome iš 6 lentelės, tiek vyrų, tiek moterų klausimynų skales galima laikyti patikimomis, nes pirmojo ir pakartotinio testavimo po 3 savaičių rezultatai statistiškai reikšmingai koreliuoja tarpusavyje.

Naujai sudaryto PGEK lietuviškojo varianto struktūrinis klausimyno validumas nebuvo įvertintas dėl nepakankamo tiriamųjų skaičiaus. Buvo nutarta, kad atlikus faktorinę analizę su tokiu tiriamųjų skaičiumi, dalyvavusių psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajų, būtų galima išvelgti tik bendras faktorių svorių kitimo tendencijas teiginiuose.

Taigi, kaip parodė klausimyno psichometrinių charakteristikų vertinimas, naujai revizuoto PGEK lietuviška versija pasižymi pakankamai geru skalių vidiniu suderinamumu, bei pakankamu išoriniu patikimumu.

2. Psichologinio gimimo eiliškumo įvertinimas

Šioje tyrimo dalyje, suskaičiavus kiekvienos psichologinio gimimo eiliškumo klausimyno skalės tiriamųjų pasirinktų tinkamų teiginių skaičių ir juos perskaičiavus į standartinius z įverčius, buvo įvertintas kiekvieno tiriamojo psichologinis gimimo eiliškumas. Gauti rezultatai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymas tarp tiriamųjų keturiose gimimo eiliškumo pozicijose.

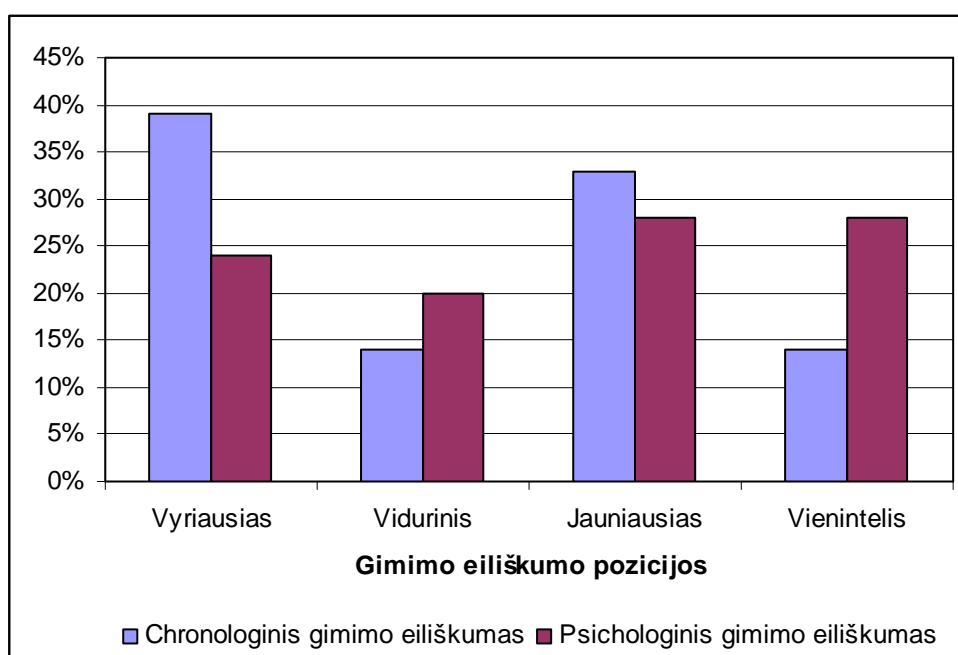
Imtys	Vyrai	Moterys	Bendrai
Gimimo eilės pozicija			
Pirmagimis (-ė)	39	56	95
Vidurinysis (-oji)	14	17	31
Jauniausias (-oji)	33	44	77
Vienturtis (-ė)	14	16	30

Tiriamųjų psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo pozicijų sutapimo/nesutapimo skaičius, procentinė išraiška pateikta 8 lentelėje, iš kurios matyti, kad tiek vyrų, tiek moterų, tiek jų bendroje imtyje, chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų sutapimo/nesutapimo procentinės dalys yra beveik vienodos: sutapimo kinta nuo 31,0% iki 31,6%, o nesutapimo – nuo 68,4% iki 69,0%.

8 lentelė. Chronologinės ir psichologinės gimimo eiliškumo pozicijos sutapimo/nesutapimo pasiskirstymas tarp tiriamųjų.

Vyrai	
Sutapimų skaičius	31 (31,0%)
Nesutapimų skaičius	69 (69,0%)
Moterys	
Sutapimų skaičius	42 (31,6%)
Nesutapimų skaičius	91 (68,4%)
Bendrai	
Sutapimų skaičius	73 (31,3%)
Nesutapimų skaičius	160 (68,7%)

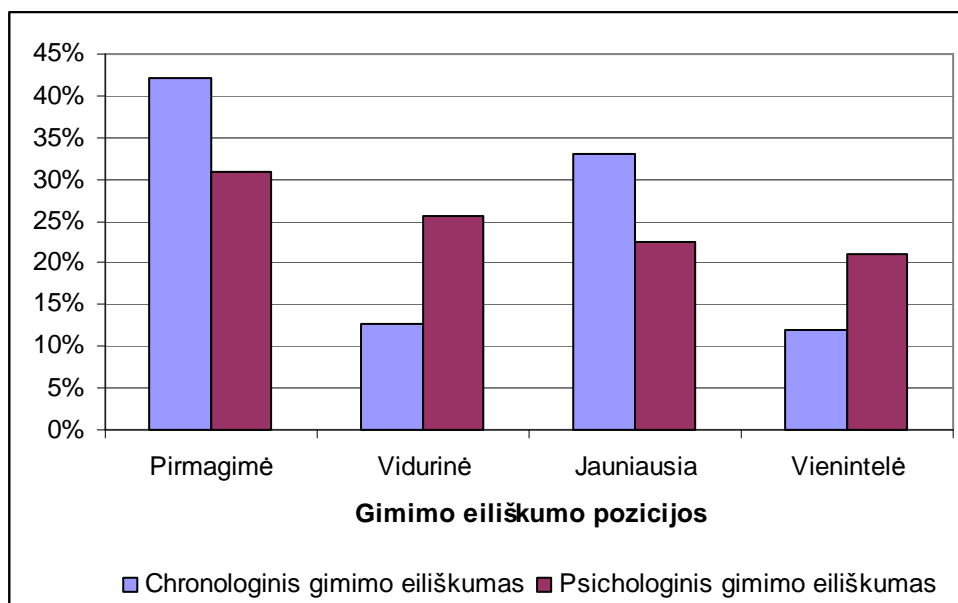
Norint palyginti chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų skaičiaus pasiskirstymą keturiose gimimo eiliškumo pozicijoje, buvo taikytas χ^2 kriterijus. Šis palyginimas buvo atliktas vyrų, moterų imtyse atskirai ir bendroje imtyje. Gautų lyginimų rezultatai pateikti 1-3 lentelėse (žr. priedus Nr.6).

1 pav. Vyrų chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymas keturiose gimimo eiliškumo pozicijose.

Nenustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas vyrų imtyje tarp chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo visose keturiose gimimo eiliškumo pozicijose ($\chi^2(9)=13,847$,

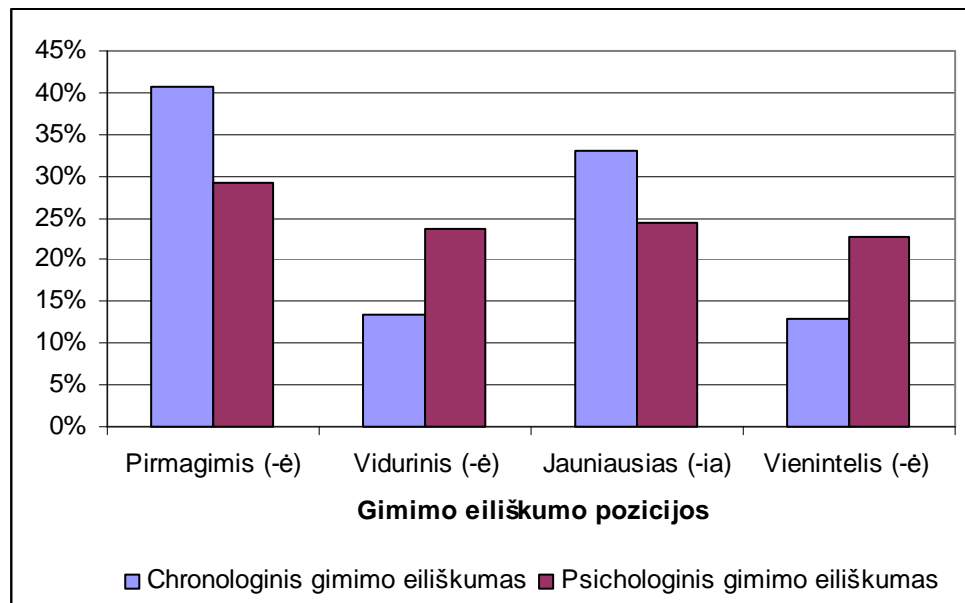
$p=0,128$, kai $\alpha=0,05$). Tarp vyrų į pirmagimio poziciją pateko 39% chronologinio ir 24% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų, į viduriniojo vaiko poziciją – 14% chronologinio ir 20% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų, į jauniausiojo – 33% chronologinio ir 28% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų, o vienturčio – 14% chronologinio ir 28% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų (1 pav.).

2 pav. Moterų chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymas keturiuose gimimo eiliškumo pozicijose.

Nenustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas moterų imtyje tarp chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo visose keturiuose gimimo eiliškumo pozicijose ($\chi^2(9)=12,158$, $p=0,203$, kai $\alpha=0,05$). Į pirmagimės poziciją pateko 42,1% chronologinio ir 30,8% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų moterų, į vidurinėsios poziciją – 12,8% chronologinio ir 25,6% psichologinio gimimo eiliškumo moterų, į jauniausiosios – 33,1% chronologinio ir 22,6% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų, o vienturtės – 12% chronologinio ir 21,1% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų (2 pav.).

Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas bendroje imtyje tarp chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo keturiuose gimimo eiliškumo pozicijose ($\chi^2(9)=18,067$, $p=0,034$, kai $\alpha=0,05$). Iš 3 paveikslo matyti, kad bendroje vyrų ir moterų imtyje į pirmagimio poziciją pateko 40,8% chronologinio ir 29,2% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų, į viduriniojo vaiko poziciją – 13,3% chronologinio ir 23,6% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų, į jauniausiojo – 33% chronologinio ir 24,5% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų, o vienturčio – 12,9% chronologinio ir 22,7% psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų (3 pav.).

3 pav. Bendros tiriamųjų imties chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymas keturiose gimimo eiliškumo pozicijose.

Taigi pirmagimio pozicijoje yra statistiškai reikšmingai mažiau psichologinių pirmagimių negu chronologinių, viduriniojo – statistiškai reikšmingai daugiau psichologinių viduriniųjų vaikų negu chronologinių, jauniausiojo vaiko pozicijoje – statistiškai reikšmingai mažiau psichologinių jaunėlių negu chronologinių, vienturčio – statistiškai reikšmingai daugiau psichologinių vienturčių negu chronologinių.

Apibendrinant darytus keturiose gimimo eiliškumo pozicijose palyginimus vyrų, moterų ir jų bendroje imtyje tarp psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo, pastebimos tokios tendencijos:

- pirmagimio ir jauniausiojo vaiko pozicijose psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų yra mažiau negu chronologinio gimimo eiliškumo, o viduriniojo vaiko ir vienturčio pozicijoje – psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų daugiau negu chronologinio gimimo eiliškumo;
- didžiausias tiriamųjų skaičiaus ir jų procentinės išraiškos skirtumas tarp psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo yra pirmagimio vaiko pozicijoje, tačiau didėjant vaikų skaičiui gimimo eilėje (tai susiję su viduriniojo vaiko ir jaunėlio pozicija), tiriamųjų skirtumas mažėja.

Mėginant palyginti psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų skaičiaus pasiskirstymą keturiose gimimo eilės pozicijose, statistiškai reikšmingus skirtumus gavome tiks bendroje imtyje. Taip pat bendroje imtyje gavome, kad pirmagimio ir jauniausiojo vaiko pozicijose psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų yra statistiškai reikšmingai mažiau negu chronologinio gimimo eiliškumo, o viduriniojo vaiko ir vienturčio pozicijoje – psichologinio gimimo eiliškumo

tiriamųjų statistškai reikšmingai daugiau negu chronologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų. Psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo sutapimų/nesutapimų skaičius tarp tiriamųjų bendroje imtyje yra: 31,3% sutampa ir 68,7% nesutampa.

3. Psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ryšys

Analizuojant chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus, bei psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ryšius, buvo apskaičiuoti koreliacijos koeficientai atskirai vyrų ir moterų imčiai, taip pat jų bendroje imtyje. Skaičiuojant psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ryšį, koreliacijos kintamieji buvo: psichologinio gimimo eiliškumo skalių standartinių balų vidurkiai ir gyvenimo stiliaus subskalių balų vidurkiai. Skaičiuojant chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus ryšį, koreliacijos kintamieji buvo: gyvenimo stiliaus subskalių balų vidurkiai ir dichotominiu principu (kur 0 – nepriklauso tam tikrai chronologinio gimimo eiliškumo pozicijai, 1 – priklauso tam tikrai chronologinio gimimo eiliškumo pozicijai) surinkti kiekvienos atskirai chronologinės gimimo pozicijos kintamieji. Atsižvelgiant į turimus kintamuosius, tinkamiausias šių kintamųjų ryšiui nustatyti statistinis metodas – biserijinė taškinė koreliacija, kurios SPSS statistinis paketas neatlieka. Tačiau remiantis (The University of..., 2007), labiausiai šią koreliaciją atitinka Pearsono koreliacija iš jau minėto statistinio paketo. Todėl ryšiams tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus, bei chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus, buvo naudota Pearsono koreliacija. Gauti rezultatai pateikti 9-11 lentelėse.

9 lentelė. Chronologinio, psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus koreliacijos vyrų imtyje.

Skalės		Kontrolės	Perfekcionizmo	Noro įtikti	Savęs vertinimo	Lūkesčių
Gimimo eiliškumas						
Chronologinis	Pirmagimis	0,04	0,10	-0,03	0,00	0,12
	Vidurinysis	-0,05	0,16	0,13	-0,05	-0,20*
	Jauniausias	0,02	-0,10	-0,02	-0,03	-0,04
	Vienturtis	-0,03	-0,17	-0,07	0,09	0,09
Psichologinis	Pirmagimis	0,14	0,45**	0,43**	0,07	0,16
	Vidurinysis	0,16	0,15	0,08	0,24**	0,14
	Jauniausias	0,18	-0,16	0,07	-0,041	0,17
	Vienturtis	0,09	0,04	0,00	0,36**	0,14

** - $p < 0,01$; * - $p < 0,05$

Tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus vyrų imtyje gauta tik viena statistiškai reikšminga neigiama koreliacija :tarp viduriniojo vaiko pozicijos ir lūkesčių subskalės ($r = -0,20$). Tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus gautos keturios statistiškai reikšmingos koreliacijos, iš kurių dvi – tarp psichologinio pirmagimio ir perfekcionizmo ($r = 0,45$), noro įtikti subskalės ($r = 0,43$), tarp viduriniojo vaiko pozicijos ir savęs vertinimo subskalės ($r = 0,24$); bei tarp vienturčio ir savęs vertinimo ($r = 0,36$) (9 lentelė). Atsižvelgiant į tai, kad mūsų tyrimo atveju, aukštesni psichologinio gimimo eiliškumo skalių rezultatai bus susiję su aukštesniais gyvenimo stiliaus subskalių rezultatais, galime teigti, kad tikėtina, jog psichologiniai pirmagimiai pasižymi tobulumo siekimu ir noru įtikti, o psichologiniai vienturčiai ir vidurinieji vyrai pasižymės žemesniu savęs vertinimu.

10 lentelė. Chronologinio, psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus koreliacijos moterų imtyje.

Skalės		Gimimo eiliškumas				
		Kontrolės	Perfekcionizmo	Noro įtikti	Savęs vertinimo	Lūkesčių
Chronologinis	Pirmagimė	-0,01	0,17	0,15	0,03	-0,01
	Vidurinioji	-0,11	-0,14	-0,12	0,01	-0,10
	Jauniausioji	-0,01	-0,08	-0,10	-0,06	0,07
	Vienturtė	0,10	0,02	0,04	0,00	0,00
Psichologinis	Pirmagimė	0,13	0,38**	0,31**	0,10	0,19*
	Vidurinioji	0,04	-0,06	0,04	0,19*	0,09
	Jauniausioji	0,16	0,10	0,04	-0,03	0,16
	Vienturtė	0,09	0,09	0,15	0,17	0,17

** - $p < 0,01$; * - $p < 0,05$

Negauta statistiškai reikšmingų korelacijų tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus subskalių moterų imtyje. Gautos keturios statistiškai reikšmingos koreliacijos tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus: tarp pirmagimės ir perfekcionizmo ($r = 0,38$), noro įtikti ($r = 0,31$) ir lūkesčių skalės ($r = 0,19$); tarp vidurinėsios ir savęs vertinimo ($r = 0,19$) (10 lentelė).

11 lentelė. Chronologinio, psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus koreliacijos bendroje vyrų ir moterų imtyje.

Gimimo eiliškumas		Skalės				
		Kontrolės	Perfekcionizmo	Noro įtikti	Savęs vertinimo	Lūkesčių
Chronologinis	Pirmagimis (-ė)	0,02	0,14*	0,07	0,02	0,05
	Vidurinysis (-oji)	-0,08	0,00	0,00	-0,02	-0,15*
	Jauniausias (-oji)	0,000	-0,09	-0,06	-0,05	0,03
	Vienturtis (-ė)	0,05	-0,06	0,00	0,03	0,03
Psichologinis	Pirmagimis (-ė)	0,14*	0,41**	0,35**	0,09	0,18**
	Vidurinysis (-oji)	0,10	0,04	0,06	0,21**	0,11
	Jauniausias (-oji)	0,17*	-0,02	0,05	-0,04	0,16*
	Vienturtis (-ė)	0,09	0,07	0,09	0,26**	0,15*

** - $p < 0,01$; * - $p < 0,05$

Bendrojoje imtyje tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus gautos dvi statistiškai reikšmingos koreliacijos: tarp chronologinio pirmagimio pozicijos ir perfekcionizmo subskalės ($r = 0,14$), bei tarp chronologinio viduriniojo pozicijos ir lūkesčių subskalės ($r = -0,15$). Tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus bendroje imtyje gautos devynios statistiškai reikšmingos koreliacijos. Psichologinio pirmagimio pozicija statistiškai reikšmingai koreliuoja su kontrolės ($r = 0,14$), perfekcionizmo ($r = 0,41$), noro įtikti ($r = 0,36$) ir lūkesčių ($r = 0,18$) subskalėmis. Psichologinio viduriniojo pozicija statistiškai reikšmingai koreliuoja su savęs vertinimo subskale ($r = 0,21$), o psichologinio jaunikio – su kontrolės ($r = 0,17$) ir lūkesčių ($r = 0,16$) subskalėmis. Psichologinio vienturčio pozicijoje stebimos statistiškai reikšmingos koreliacijos su savęs vertinimo ($r = 0,26$) ir lūkesčių ($r = 0,15$) subskalėmis (11 lentelė).

Apibendrinant gautus rezultatus reiktų pažymėti, jog mažiausiai statistiškai reikšmingų koreliacijų buvo gauta tarp chronologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus subskalių, kurių koreliacijos koeficientai kinta nuo $-0,2$ iki $0,14$, kas reikštų apie silpną ryšį tarp šių kintamųjų. Beje, moterų imtyje tarp šių kintamųjų nebuvo gauta nei viena statistiškai reikšminga koreliacija.

Daugiausia statistiškai reikšmingų koreliacijų buvo gauta tarp psichologinio gimimo eiliškumo skalių ir gyvenimo stiliaus subskalių buvo gauta bendroje vyrų ir moterų imtyje: statistiškai reikšmingos devynios koreliacijos, kurių koreliacijos koeficientai kinta nuo $0,41$ iki $0,14$.

4. Gyvenimo stiliaus skirtumų tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų įvertinimas

Siekiant įvertinti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingi gyvenimo stiliaus skirtumai tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų, buvo palyginti psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų gyvenimo stiliaus subskalių balų vidurkiai, naudojant vienfaktorinę dispersinę analizę (ANOVA). Gauti vyrų, moterų ir bendros imties psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų gyvenimo stiliaus balų skirtumai pateikti 12 lentelėje. Tuo tarpu psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų gyvenimo stiliaus subskalių vidurkiai pateikti 4-6 lentelėje (žr. priedą Nr.7).

12 lentelė. Psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų gyvenimo stiliaus skalių įvertinimų skirtumai.

Skalės	Fišerio kriterijus (F)	Statistinio reikšmingumo lygmuo (p)
Vyrų		
Kontrolės	0,128	0,943
Perfekcionizmo	4,890*	0,003
Noro įtikti	0,520	0,984
Savęs vertinimo	6,106*	0,001
Lūkesčių	0,141	0,935
Moters		
Kontrolės	0,093	0,964
Perfekcionizmo	2,764*	0,045
Noro įtikti	1,019	0,387
Savęs vertinimo	2,344	0,076
Lūkesčių	0,547	0,651
Bendrai		
Kontrolė	0,474	0,701
Perfekcionizmo	5,550*	0,001
Noras įtikti	0,858	0,464
Savęs vertinimas	5,461*	0,001
Lūkesčiai	0,182	0,908

* - $p < 0,05$

Taigi iš 12 lentelės matyti, kad vyrų ir bendroje imtyje gautas tarp keturių psichologinių

gimimo eiliškumo pozicijų statistiškai reikšmingas skirtumas perfekcionizmo ir savęs vertinimo subskalėse, tuo tarpu moterų imtyje gautas statistiškai reikšmingas skirtumas tik perfekcionizmo subskalėje (12 lentelė).

Norint sužinoti būtent tarp kurių psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų gauti gyvenimo stiliaus subskalių balų vidurkių skirtumai, buvo panaudotas Bonferroni Post hoc kriterijus tiek vyrų, tiek moterų, tiek bendroje tiriamųjų imtyje. Šių lyginimų rezultatai pateikti 7-9 lentelėse (žr. priedą Nr.8) ir tik statistiškai reikšmingi rezultatai pateikti 13-14 lentelėse.

13 lentelė. Statistiškai reikšmingų vyriškos lyties tiriamųjų gyvenimo stiliaus skalių balų vidurkių palyginimas tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų.

Gyvenimo stiliaus skalės	Lyginamos grupės		Lyginamų grupių vidurkiai		Fišerio kriterijus (F)
	pirmagimis	jauniausias			
Perfekcionizmo	pirmagimis	jauniausias	25,71	21,52	4,190*
	vidurinysis	jauniausias	24,95	21,52	3,431*
Savęs vertinimo	vidurinysis	pirmagimis	19,45	15,13	4,325*
	vienturtis	pirmagimis	19,00	15,13	3,875*

* - $p < 0,05$

Iš 13 lentelės matyti, kad gautas statistiškai reikšmingas skirtumas perfekcionizmo subskalėje lyginant psichologinius pirmagimius ir psichologinius viduriniuosius su psichologiniais jaunėliais. Taigi psichologiniai pirmagimiai ir vidurinieji vyrai labiau linkę į perfekcionizmą negu psichologiniai jaunėliai. Taip pat gautas statistiškai reikšmingas skirtumas savęs vertinimo subskalėje lyginant psichologinius viduriniuosius vyrus su psichologiniais pirmagimiais ir lyginant psichologinius vienturčius su psichologiniais pirmagimiais, o tai reikštų, kad psichologiniai vidurinieji ir vienturčiai vyrai labiau linkę save nuvertinti negu psichologiniai pirmagimiai.

Lyginant psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų gyvenimo stiliaus balų vidurkius moterų imtyje negautas statistiškai reikšmingas skirtumas nei vienoje iš penkių gyvenimo stiliaus subskalių (žr. priedą Nr.8, 8 lentelė).

14 lentelė. Statistiškai reikšmingų bendros tiriamųjų imties psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų gyvenimo stiliaus skalių balų vidurkių palyginimas.

Gyvenimo stiliaus skalės	Lyginamos grupės		Lyginamų grupių vidurkiai		Fišerio kriterijus (F)
	pirmagimis	jauniausias			
Perfekcionizmo	pirmagimis	jauniausias	25,99	23,09	2,894*
	pirmagimis	vienturtis	25,99	23,74	2,245*
Savęs vertinimo	vidurinysis	pirmagimis	19,11	17,16	1,949*

	vidurinysis	jauniausiasis	19,11	17,02	2,093*
	vienturtis	pirmagimis	19,22	17,16	2,058*
	vienturtis	jauniausiasis	19,22	17,02	2,202*

* - $p < 0,05$

Bendroje tiriamųjų imtyje gautas statistiškai reikšmingas skirtumas perfekcionizmo subskalėje lyginant psichologinių pirmagimių balų vidurkį su psichologinių vienturčių ir jaunėlių balų vidurkiais. Vadinasi, psichologiniai pirmagimiai yra labiau linkę į perfekcionizmą negu psichologiniai vienturčiai ir jauniausieji. Taip pat gautas statistiškai reikšmingas skirtumas lyginant psichologinius vidurinius ir vienturčius su psichologiniais pirmagimiais ir psichologiniais jaunėliais. Taigi psichologiniai vidurinieji ir vienturčiai labiau linkę save nuvertinti, negu psichologiniai pirmagimiai ir psichologiniai jaunėliai.

Apibendrinant gautus rezultatus, svarbu pastebėti, kad tiek vyrų, tiek bendroje vyrų ir moterų imtyje gauti tokie rezultatai: vidurinieji ir vienturčiai vaikai reikšmingai labiau linkę save nuvertinti negu pirmagimiai, o pirmagimiai reikšmingai labiau linkę į perfekcionizmą negu jauniausieji. Vyrų imtyje, ir tai jau skirtingai nuo bendrosios imties, gauta, kad viduriniojo vaiko pozicijoje esantys vyrai yra reikšmingai labiau linkę į perfekcionizmą negu jauniausieji. Tuo tarpu bendroje imtyje, skirtingai nei vyrų imtyje, gavome, kad vidurinieji ir vienturčiai yra reikšmingai labiau save nuvertinti negu jauniausieji

REZULTATŲ APTARIMAS

*

Apskaičiavus naujojo PGEK lietuviškos versijos skalių patikimumo rodiklius (Cronbacho alfa) tiek vyrų, tiek moterų klausimynuose paaiškėjo, kad beveik visų skalių Cronbacho alfa rodikliai yra didesni negu originalios versijos autorių ir mažesni negu L. Verseckaitės gauti rezultatai. Išskyrus, kad moterų klausimyne vienturtės skalėje gavome Cronbacho alfa tokį patį (0,72) kaip ir autorių, o vidurinėsios skalėje mūsų tyrime gautas Cronbacho alfa yra didesnis už gautąjį L. Verseckaitės.

Taip pat buvo gautos reikšmingos intratestinės koreliacijos tarp atskirų klausimyno teiginių ir bendro skalės įverčio tiek vyrų, tiek moterų klausimynuose, kur koreliacijos koeficientų reikšmės kinta nuo 0,26 iki 0,82. Remiantis L. Verseckaitės versto PGEK varianto gautais rezultatais, intratestinės koreliacijos kito nuo 0,2 iki 0,70 (Verseckaitė, 2006).

Atlikus pakartotiną testavimą po 3 savaičių, gavome reikšmingus koreliacijos koeficientus, kurie palyginus su autorių gautais beveik visose skalėse yra mažesni, tačiau palyginus su L. Verseckaitės gautais rezultatais, jie žymiai aukštesni, taip pat negauta neigiamų koreliacijos koeficientų. Atliekant pakartotinį testavimą, paprastai reikšmingu, parodančiu vertinimų stabilumą laike laikomas koreliacijos koeficientas, jei jis yra didesnis arba lygus 0,80 (McConaughy, 1993). Šiuos atitinkančius reikalavimus, gavome trijose klausimyno skalėse: vyrų klausimyno vyriausiojo ir vienturčio vaiko skalėse, moterų klausimyno – vidurinėsios skalėje

Taigi, kaip parodė klausimyno psichometrinių charakteristikų vertinimas, naujai revizuoto PGEK lietuviška versija pasižymi pakankamai geru skalių vidiniu suderinamumu, bei pakankamu išoriniu patikimumu.

**

Buvo mėginta išsiaiškinti, kaip dažnai ir kokių santykiu perskaičiuotas ir naujai įvertintas tiriamųjų psichologinis gimimo eiliškumas sutampa/nesutampa su chronologiniu gimimo eiliškumu. Palyginimas buvo atliktas tiek vyrų, moterų imtyje atskirai, tiek jų bendroje imtyje, apjungus visas keturias gimimo eiliškumo pozicijas bendrai. Paaiškėjo, kad visose trijose imtyse, chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų sutapimo/nesutapimo procentinės dalys yra beveik vienodos: sutapimo kinta nuo 31,0% iki 31,6%, o nesutapimo – nuo 68,4% iki 69,0%.

Campbell et al. (1991) savo tyrime gavo labai panašius į mūsų tyrimo rezultatus. Ištyrus 556 tiriamuosius (iš kurių 169 vyrai ir 387 moterys), paaiškėjo, kad 215 tiriamųjų (tai sudarė 39,0%)

psichologinis ir chronologinis gimimo eiliškumas sutapo, o 341 tiriamojo (61,0%) psichologinis ir chronologinis gimimo eiliškumas nesutapo. Taip pat gautas reikšmingas skirtumas lyginant tiriamųjų chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymą keturiose gimimo eiliškumo pozicijose, kas irgi rodytų apie esantį ryšį tarp chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo. Taigi remiantis minėtų autorių atlikto tyrimo rezultatais ir mūsų tyrime gautais rezultatais, reikia pripažinti, kad psichologinis ir chronologinis gimimo eiliškumas dažniau nesutampa negu sutampa.

Mūsų tyrime lyginant vyrų, moterų ir jų bendros imties tiriamųjų chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymą keturiose gimimo eiliškumo pozicijose, buvo gautas reikšmingas skirtumas bendroje tiriamųjų imtyje, kuomet tiriamųjų skaičius buvo didesnis. Matyt, tai būtų galima paaiškinti tuo, kad naudojant rezultatų palyginimui, buvo pasirinktas vienas iš statistikos metodų – chi-kvadratu (χ^2) kriterijus, kuris, remiantis Čekanavičiumi ir kt. (2001) yra „jautrus“ tiriamųjų skaičiui. Primename, jog vyrų imtyje buvo 100 tiriamųjų, moterų – 133, o jų bendroje – 233. Taigi akivaizdu, kad bendroje imtyje, tiriamųjų dvigubai daugiau negu moterų ar vyrų imtyse.

Palyginę bendrosios imties chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymą keturiose gimimo pozicijose, paaiškėjo, kad pirmagimio ir jauniausiojo vaiko pozicijoje yra reikšmingai mažiau psichologinių pirmagimių, jauniausiųjų negu chronologinių pirmagimių, jauniausiųjų, o viduriniojo ir vienturčio – reikšmingai daugiau psichologinių viduriniųjų ir vienturčių vaikų negu chronologinių. Beje, reikšmingas ir didžiausias skirtumas lyginant psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymą tarp tiriamųjų gautas pirmagimio pozicijoje (11,6%), kas reikštų, kad didžiausias tiriamųjų skaičiaus skirtumas tarp psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo ir yra šioje gimimo pozicijoje. Kitose gimimo pozicijose šis nesutapimas yra mažesnis: viduriniojo vaiko – 10,3%, jauniausiojo – 8,5%, vienturčio – 9,8%. Stebimas dėsningumas: didėjant chronologiniam vaikų skaičiui (viduriniojo ir jauniausiojo vaiko pozicijose), tiriamųjų skaičiaus skirtumas tarp psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo šiose pozicijose mažėja. Nors mūsų tyrime nebuvo atsižvelgta, kiek brolių/seserų turi tiriamieji, nes chronologinio jauniausiojo vaiko poziciją gali užimti tiriamieji tiek iš dviejų vaikų šeimų, tiek iš trijų, tačiau labai tikėtina, kad jei būtų į tai atsižvelgta, nesutapimas tarp chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo šioje pozicijoje būtų dar mažesnis. Apibendrinant, gautus rezultatus bendroje tiriamųjų imtyje, ryškėja du svarbūs dalykai:

- pirma, 11,6% chronologinių pirmagimių ir 8,5% chronologinių jaunėlių labiau save tapatina su viduriniojo arba vienintelio vaiko pozicija, t.y. šios procentinės chronologinių pirmagimių ir jaunėlių dalys subjektyviai labiau jautėsi savo šeimoje viduriniais arba vieninteliais vaikais;

- antra, didėjant chronologiniam vaikų skaičiui (viduriniojo ir jauniausiojo vaiko pozicijose), nesutapimas tarp psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo šiose pozicijose mažėja;

Manytume, kad yra svarbu pažymėti, jog panašūs dėsningumai stebimi vyrų imtyje. Moterų imtyje pastebimas tik pirmasis dėsningumas, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad nebuvo gautas šiose imtyse reikšmingas skirtumas, lyginant chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymą keturiose gimimo pozicijose, todėl į gautus vyrų ir moterų tyrimo rezultatus neatsižvelgsime ir jų neaptarsime. Taigi tenka grįžti prie dviejų svarbių dalykų, gautų bendroje vyrų ir moterų imtyje.

Beveik $\frac{1}{4}$ chronologinių pirmagimių ir jaunėlių subjektyviai labiau jautėsi savo šeimoje viduriniais vaikais arba vieninteliais. Matyt, tie chronologiniai pirmagimiai ir jaunėliai, kurie jautėsi šeimoje kaip vidurinieji, jautė tėvų dėmesio trūkumą, bei tam tikrą nepriklausymą šeimai, o tie chronologiniai pirmagimiai ir jaunėliai, kurie jautėsi šeimoje kaip vienturčiai, jautėsi šeimoje labiau užguitais, tėvų varžomais, kontroliuojamais.

Atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad pirmoji išsikelta hipotezė pasitvirtino.

***

Tyrimų analizavusių psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajas yra nedaug. Juose autoriai tyrė vyriškos ir moteriškos lyties tiriamuosius bendroje imtyje. Skaitant straipsnius, mokslinę literatūrą neteko niekur sutikti, kad būtų analizuojamas atskirai vyrų, atskirai moterų psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus sąsajas. Manytume, kad įdomu sužinoti kokios gyvenimo stiliaus ypatybės galėtų būti būdingos psichologiniams pirmagimiams, viduriniams, jauniausiems ir vienturčiams vyrams, bei psichologinėms pirmagimėms, vidurinioms, jauniausioms ir vienturtėms moterims; gal vyrams ir moterims yra būdingi tie patys, o gal skirtingi gyvenimo stiliai? Todėl dėl šių tyrimų nebuvimo, gautus vyrų, moterų tyrimo rezultatus negalėsime palyginti su kitų autorių atliktais tyrimais.

Tarp vyrų psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus gautos keturios reikšmingos koreliacijos: tarp psichologinio pirmagimio ir perfekcionizmo ($r = 0,45$, $p < 0,01$), noro įtikti subskalės ($r = 0,43$, $p < 0,01$), tarp psichologinio viduriniojo vaiko pozicijos ir savęs vertinimo subskalės ($r = 0,24$, $p < 0,01$); bei tarp psichologinio vienturčio ir savęs vertinimo ($r = 0,36$, $p < 0,01$).

Atsižvelgiant į tai, aukštesni tam tikros psichologinės gimimo pozicijų skalių rezultatai yra susiję su aukštesniais gyvenimo stiliaus subkalių rezultatais, todėl tikėtina, kad tam tikros psichologinės gimimo eiliškumo pozicijos vyrai gali pasižymėti tam tikru gyvenimo stiliumi, su kuo susiję tam tikrų asmenybės savybių pasireiškimai.

Taigi vyriškos lyties psichologiniai pirmagimiai gali pasižymėti sąžiningumu, rūpestingumu, atsargumu bei nenoru klysti, todėl jie gali būti pakankamai atkaklūs, darbštūs, tikslūs, orientuoti į užduotį, jiems svarbu laikytis taisyklių. Taip pat jiems gali būti būdingos tokios savybės kaip draugiškumas, geranoriškumas, mokėjimas bendrauti ir noras bendradarbiauti, socialumas, tai geras klausytojas. Iš viso to, kas pasakyta apie būdingus psichologiniams pirmagimiams bruožus, apibendrintai būtų galima pasakyti, kad labai tikėtina, jog jie yra pakankamai gerai prisitaikantys.

Tiek psichologiniai vidurinieji, tiek psichologiniai vienturčiai vyrai gali pasižymėti didesniu savęs kaltinti ir kritikuoti, atsiprašinėti. Jie gali būti nenuspėjami ir gali būti patyrę daugiau nudrąsinančių įvykių savo gyvenime, gali turėti nemažai emocinių problemų, susijusių su karjera, bendraamžiais ar intymiais santykiais. Beje, išvardintos savybės šiek tiek labiau būdingos psichologiniams vienturčiams vyrams negu psichologiniams viduriniams, nes ryšys tarp psichologinio vienturčio ir savęs vertinimo subskalės yra šiek tiek stipresnis, negu tarp psichologinio viduriniojo pozicijos ir savęs vertinimo subskalės.

Tarp moterų psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus gautos keturios reikšmingos koreliacijos: tarp pirmagimės ir perfekcionizmo ($r = 0,38, p < 0,01$), noro įtikti ($r = 0,31, p < 0,01$) ir lūkesčių skalės ($r = 0,19, p < 0,05$); tarp vidurinėsios ir savęs vertinimo ($r = 0,19, p < 0,05$).

Psichologinės pirmagimės pasižymės labai panašiomis gyvenimo stiliaus savybėmis kaip ir psichologiniai pirmagimiai vyrai, tik jau anksčiau minėtos pastarųjų savybės bus šiek tiek ryškiau išreikštos negu moterų pirmagimių, nes gauti ryšiai su perfekcionizmo ir noro įtikti subskalėmis yra šiek tiek stipresni tarp vyrų negu tarp moterų. Papildomai psichologinės pirmagimės pasižymės, nei psichologiniai pirmagimiai vyrai, tokiais bruožais kaip nepateisinti lūkesčiai sau bei kitiems žmonėms, kas gali sukelti frustracijos ir nusivylimo jausmus, dėl ko kartais kyla nudrąsinimo jausmai, šis asmuo pasižymės tokiais asmeniniais bruožais, kurie susiję su troškimu įgyvendinti tikslus.

Psichologinės vidurinėsios moterys gali pasižymėti panašiu gyvenimo stiliumi kaip psichologiniai vidurinieji vyrai ir psichologiniai vienturčiai vyrai, t.y. jos linkusios save kaltinti ir kritikuoti, atsiprašinėti, gali būti nenuspėjamos ir gali būti patyrusios daugiau nudrąsinančių įvykių savo gyvenime, gali turėti nemažai emocinių problemų, susijusių su karjera, bendraamžiais ar intymiais santykiais. Tačiau šios gyvenimo stiliaus savybės ryškesnės tarp psichologinių vienturčių ir viduriniųjų vyrų, nes pastarųjų ryšys su savęs vertinimo subskale yra stipresnis negu psichologinių viduriniųjų moterų.

Tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus bendroje imtyje gautos devynios reikšmingos koreliacijos. Psichologinio pirmagimio pozicija reikšmingai koreliuoja su kontrolės ($r = 0,14, p < 0,05$), perfekcionizmo ($r = 0,41, p < 0,01$), noro įtikti ($r = 0,36, p < 0,01$) ir lūkesčių

($r = 0,18$, $p < 0,01$) subskalėmis. Psichologinio viduriniojo pozicija reikšmingai koreliuoja su savęs vertinimo subskale ($r = 0,21$, $p < 0,01$), o psichologinio jaunėlio – su kontrolės ($r = 0,17$, $p < 0,05$) ir lūkesčių ($r = 0,16$, $p < 0,05$) subskalėmis. Psichologinio vienturčio pozicijoje stebimos reikšmingos koreliacijos su savęs vertinimo ($r = 0,26$, $p < 0,01$) ir lūkesčių ($r = 0,15$, $p < 0,05$) subskalėmis.

Taigi bendroje imtyje gavome daugiau reikšmingų ryšių tarp psichologinių gimimo pozicijų ir gyvenimo stiliaus.

Bendrosios imties psichologiniai pirmagimiai pasižymės labai panašiu gyvenimo stiliumi kaip psichologinės pirmagimės bei psichologiniai pirmagimiai vyrai. Papildomai išryškėja bendrosios imties psichologinių pirmagimių ryšys su kontrolės subskale, tai reikštų, kad pastarieji linkę gyvenimo problemas stengiasi įveikti būdami logiškais, racionaliais, kontroliuojančiais savo emocijas bei aktyviai siekiančiais vadovauti kitiems, sugebančiais konfrontuoti, pasižyminčiais gebėjimu spręsti konfliktines situacijas.

Psichologiniai vidurinieji pasižymi tokiomis pačiomis gyvenimo stiliaus savybėmis kaip ir psichologiniai vidurinieji vyrai ir moterys.

White (1995) atlikto tyrimo duomenimis, bendroje tiriamųjų imtyje tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus buvo gauti reikšmingi tokie ryšiai: pirmagimio pozicija koreliavo su kontrolės ($r = 0,22$, $p < 0,05$), perfekcionizmo ($r = 0,32$, $p < 0,0005$), noro įtikti ($r = 0,21$, $p < 0,05$) subskalėmis; viduriniojo – su kontrolės ($r = 0,22$, $p < 0,05$), savęs vertinimo ($r = 0,43$, $p < 0,0005$), lūkesčių ($r = 0,18$, $p < 0,005$) subskalėmis; vienturčio – su kontrolės ($r = 0,26$, $p < 0,005$), savęs vertinimo ($r = 0,38$, $p < 0,0005$), lūkesčių ($r = 0,26$, $p < 0,005$) subskalėmis.

Lyginant mūsų tyrimo rezultatus su jau minėtų autorių tyrimo rezultatais, tenka pastebėti, jog autoriai negavo nei vienos reikšmingos koreliacijos tarp psichologinės jaunėlio gimimo pozicijos ir gyvenimo stiliaus, kai tuo tarpu šiame darbe buvo gautos reikšmingos koreliacijos. Taip pat autoriai gavo reikšmingas koreliacijas tarp psichologinio viduriniojo vaiko pozicijos ir lūkesčių subskalės, o tai negauta mūsų tyrime. Galbūt rastus ir nerastus ryšius būtų galima paaiškinti kultūrinių skirtumų pasireiškimu, nors tai kiek pernelyg drąsu teigti, tačiau atsižvelgiant į tai, kad klausimynų autoriai tyrimą atliko JAV, o Europoje panašių tyrimų neatlikta, su kuriais galėtume palyginti, vienintelis paaiškinimas būtų toks. O ir kai kurie tyrėjai pastebi, kad gimimo eiliškumo tyrimams gali turėti reikšmės tiriamųjų etniškumas (Watkins, 1992) bei skirtingų gimimo eiliškumo pozicijų paplitimo skirtumai įvairiose populiacijose (Manaster, 1977).

Taip pat pastebime, jog klausimynų autorių tyrime gautos reikšmingos tam tikrų psichologinių gimimo eiliškumo pozicijų ir kontrolės skalės reikšmingi ryšiai. Manytume, kad dėl kontrolės skalės pernelyg žemo patikimumo (Cronbacho alfa – 0,40), mūsų tyrime į gautus reikšmingus ir negautus reikšmingus ryšius reiktų neatsižvelgti, nes pernelyg mažas šia skale gautų rezultatų patikimumas.

Tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus vyrų imtyje gauta tik viena reikšminga neigiama koreliacija: tarp viduriniojo vaiko pozicijos ir lūkesčių subskalės ($r = -0,20$). Negauta reikšmingų koreliacijų tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus subskalių moterų imtyje. Bendrojoje imtyje tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus gautos dvi reikšmingos koreliacijos: tarp chronologinio pirmagimio pozicijos ir perfekcionizmo subskalės ($r = 0,14$), bei tarp chronologinio viduriniojo pozicijos ir lūkesčių subskalės ($r = -0,15$).

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, reiktų pastebėti, kad daugiau reikšmingų koreliacijų gauta tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus subskalių negu tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus subskalių. Be to, tyrimo metu gauti koreliacijos koeficientai tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus subskalių kinta nuo 0,21 iki 0,45, kai $p < 0,01$. Kai tuo tarpu koreliacijos koeficientai tarp chronologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus subskalių kinta nuo -0,20 iki 0,14, kai $p < 0,05$. Taigi, tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus subskalių yra stipresnis ryšys negu tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus subskalių.

Atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, jog antroji hipotezė pasitvirtino taip pat.

****

Siekiant įvertinti, ar egzistuoja reikšmingi gyvenimo stiliaus skirtumai tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų, buvo gauta, kad psichologiniai pirmagimiai ir vidurinieji vyrai reikšmingai labiau linkę į perfekcionizmą negu psichologiniai jaunėliai. Taip pat psichologiniai vidurinieji ir vienturčiai vyrai yra reikšmingai labiau linkę save nuvertinti negu psichologiniai pirmagimiai. Bendroje vyrų ir moterų imtyje nustatėme, kad psichologiniai pirmagimiai yra reikšmingai labiau linkę į perfekcionizmą negu psichologiniai vienturčiai ir jauniausieji, o psichologiniai vidurinieji ir vienturčiai reikšmingai labiau linkę save nuvertinti negu psichologiniai pirmagimiai ir psichologiniai jaunėliai.

Negavome reikšmingų gyvenimo stiliaus skirtumų keturiuose psichologinio gimimo eiliškumo pozicijose moterų imtyje. Tai vėl gi buvo netikėta. Matyt, šis klausimas kol kas lieka atviras ir tai galėtų būti ateities tyrimų objektu.

Išvengiant pasikartojimo, manytume, aptariant gautus rezultatus, pirmiausia reiktų aptarti tuos tyrimo rezultatus, kurie yra tokie patys tiek vyrų, tiek bendroje imtyje:

Taigi su pirmagimių pozicija sietinas reikšmingai didesnis poreikis siekti tobulumo negu jauniausiems. Matyt, tai galima paaiškinti tuo, kad atsiradus šeimoje kitam vaikui, tėvai labiau rūpintis jaunesniuoju vaiku įpareigoja pirmagimį, todėl pastarajam dažnai tenka rūpintis ir ginti

jaunėlį, būti jam geru ir teisingu pavyzdžiu. Taip pat pirmagimis, patyręs „nukarūnavimą“, gali nesąmoningai tikėti, jog nenaudinga konfrontuoti ir konfliktuoti, geriau pateisinti tėvų reikalavimus, bent tokiu būdu gauti taip prarastą tėvų dėmesį, gimus antrajam vaikui. Taip pat tai gali būti susiję su padidintais tėvų reikalavimais pirmagimio atžvilgiu, kurie dar labiau padidėja gimus kitiems vaikams – pirmagimiui nuolat kartojama „būk geras“, „padėk“, „padaryk kaip prašau“ ir t.t.

Aukščiau išsakytas mintis patvirtina ir kiti autoriai, teigdami, kad pirmagimiai yra labiausiai įtakojami tėvų, jie labiau orientuoti į tėvus (Basket, 1984), jie svajoja būti tokie kaip tėvai, ir naujojo vaiko gimimas leidžia jiems pabūti tėvo ar motinos, mokytojos ar auklėtojos vaidmenyje (Хоментаускас, 1989). Jie išmoksta imituoti savo tėvus ir motinas, todėl dažnai žaidimuose su jaunesniais vaikais atlikdami tėvų vaidmenis, jie laikosi taisyklių, nurodymų, mėgina aiškinti jaunesniajam broliui/seseriai ko galima, o ko negalima, kas galbūt turi įtakos jo gyvenimo stiliaus susiformavimui t.y. didesniai norui daryti daug ką tobulai, nepriekaištingai, taip kaip tai darydavo jų autoritetingi tėvai.

Tai, kad viduriniai vaikai susiduria daugiau su nudrąsinančiomis situacijomis negu pirmagimiai, matyt, būtų galima paaiškinti tuo, jog viduriniai per visą savo vaikystę turi vedlį (vyresnėlį), visą laiką priešakyje yra kitas vaikas, kuris verčia vidurinį stengtis tam, kad pavyti pirmagimį. Vidurinis vaikas niekad neturėjo pirmagimio privilegijų, niekad tėvų akyse jis nebuvo pats stipriausias, protingiausias ir t.t. Daugeliui šių vaikų vyriausiasis – nepasiekiamas idealas, o gimus jauniausiam – jis jaučia, kad negali konkuruoti su „mažyliu“. Atsidūrę tarp šių dviejų pozicijų viduriniai vaikai dažniau nei kiti jaučia neteisybę, laiko save nuskriaustais ir atstumtais. Pasirodo, jog didėjant šeimos dydžiui tėvai tampa labiau autokratiški (Lewis & Feiring, cit. pg. Furman, 1985) ir labiau linkę dominuoti sprendžiant problemas (Elder & Bowerman, cit. pg. Furman, 1985), dažniau taiko bausmes, mažiau nei mažose šeimose parodoma meilė ir palankumas (Kidwell, cit.pg. Furman, 1985).

Pakankamai netikėti rezultatai buvo gauti, kad vienturčiai labiau linkę save nuvertinti negu pirmagimiai, juk jie turėtų susidurti su daugiau padrąsinančių situacijų negu pirmagimiai, nes nėra lyginami su broliais/seserimis, taip pat žymiai daugiau gauna tėvų dėmesio, nei pastarieji. Pagal Chomentauską, vieninteliai vaikai linkę save laikyti unikaliais, vertingais, esančiais aukščiau kitų. Vėliau, kai jie patenka į tokias situacijas, kur atsiskleidžia perdėtas savęs vertinimas, jie iš visų jėgų bando kovoti, stengdamiesi palaikyti fiktyvųjį savojo „aš“ vaizdą (Хоментаускас, 1989). Kadangi vienturtis vaikas niekada neišstumiamas jaunesniojo brolio/sesers, jis nesijaučia suvaržytas būdamas vienatvėje ir save vertina aukščiau nei vyriausiasis vaikas, o poreikis valdyti kitus yra mažesnis. Jis mažiau kenčia nuo autoriteto praradimo, tikisi ir lengvai priima pagalbą, kai jam ji yra būtina (Ричардсон, 1994). Taigi, mūsų tyrime gauti rezultatai yra priešaringi autorių išsakytomis mintims. Manau, gautus rezultatus būtų galima paaiškinti tuo, kad vienturčiai neturėdami galimybės

šeimoje savęs palyginti su broliais/seserimis ir matydami prieš save tik nepasiekiamus, viską žinančius suaugusius, gali jautriai pergyventi dėl savo silpnumo ir netobulumo. Gal būt dėl to, vienturtis gali pasimesti ir prarasti pasitikėjimą savimi ir žemiau save vertinti, o gal būt nuolatinis tėvų būgštavimas dėl vienturčio vaiko gerovės verčia jį įsivaizduoti pasaulį kaip priešišką, todėl vaikas gali augti baimindamasis jo laukiančių sunkumų, jausdamas patirties trūkumą, nepakankamą prisitaikymą prie kitų, nes visada mėgavosi tik gyvenimo malonumais. Tokie vaikai imdamiesi bet kokios savarankiškos veiklos gali susidurti su sunkumais.

Galbūt čia taip pat derėtų prisiminti tai ką minėjo A. Adleris, kuris išskyrė dvi vaikystės patirties būdingas situacijas, kurios sukelia menkavertiškumo jausmą: viena – tai lepinamas vaikas (kas būtų daugiau būdinga vienturčiams), antra – tai apleistas vaikas, kuria nepatiria jam reikalingo rūpinimosi (kas būtų daugiau būdinga viduriniajam). Taigi pirmoji situacija sukelia menkavertiškumo jausmą, nes vaikai neįgyja būtinos patirties, kuri leistų jam daryti poreikį kitiems ir realizuoti savo galimybes, Jis pripranta prie minties, jog kiti privalo juo pasirūpinti. Atstumtasis vaikas taip pat jaučiasi nepritampantis, kadangi jo neįtraukia į bendradarbiavimą ir užgniaužia jo paties mėginimą įtakoti kitus. Tai, nusivylimo jausmą išgyvena tiek vieni, tiek antri (Ferguson, 2000).

Vienturtis reikšmingai mažiau linkęs į perfekcionizmą negu pirmagimis, nes jis niekada nepatiria „nukarūnavimo“ situacijos kaip kad pirmagimis, be to būdamas tėvų dėmesio centre, bei gaudamas bene visą tėvų meilę, matyt, yra ramus, todėl siekti tobulumo jam ne taip ir svarbu, juk jis „vienintelis“, kito tokio šeimoje nėra. Neturėdamas brolių/seserų, jam netenka jais rūpintis, jų prižiūrėti, mokyti tinkamo elgesio taisyklių.

Tyrime gavome, kad vidurinieji ir vienturčiai reikšmingai labiau linkę save nuvertinti negu jauniausieji. Jauniausias vaikas ilgiau, nei pirmas ar vidurinieji vaikai, jaučia atlaidų suaugusiųjų požiūrį ir jis ilgesnį laiką lieka „mažyliu“. Būdamas visada „mažiausiu“, jaunėlis svajoja ir trokšta pasiekti daugiau, nei visi kiti (Adler, 1998). Jam neiškeliami griežti reikalavimai, jam daugiau padedama net tada, kai jis su sunkumais gali susidoroti ir vienas pats (Хоментаускас, 1989). Jei ir padaro kokią klaidą, ar kas nors nepasiseka, jam labiau yra atleidžiama (juk jis šeimoje „mažylis“), jis mažiau nudrąšinamas. Kodėl gi vienturčiai labiau linkę save nuvertinti negu jauniausieji? Juk abi šios gimimo pozicijos ypatingos: jauniausias – „mažylis“ šeimoje, o vienturtis – „vienintelis“, kodėl pastarieji šeimoje turėtų jaustis labiau nudrąsinti negu jauniausieji? Matyt, tai vėl gi būtų aiškinama tuo, kad vienturčiai neturėdami galimybės šeimoje savęs palyginti su broliais/seserimis ir matydami prieš save tik nepasiekiamus, viską žinančius suaugusius, vaikas jautriai pergyvena dėl savo silpnumo ir netobulumo. Gal būt dėl to, vienturtis gali pasimesti ir prarasti pasitikėjimą savimi ir žemiau save vertinti.

Buvo pakankamai netikėta, kai buvo gauta, kad vidurinieji vyrai labiau linkę į

perfekcionizmą negu jaunėliai. Matyt, tokius gautus tyrimo rezultatus, būtų galima mėginti aiškinti, jog šiame tyrime nebuvo atsižvelgta į amžiaus skirtumą tarp tiriamųjų, taip pat lyčių skirtumus tarp brolių/seserų, kas galėjo būti svarbu aiškinant gautus rezultatus. Manau labai tikėtina, kad esant didesniai amžiaus skirtumui tarp pirmagimio ir viduriniojo vaiko, pastarasis gali turėti jau daugiau pirmagimiui būdingų bruožų. Taip pat jei pirmagimis brolis yra vyriškos lyties, tai gal viduriniams vyrams jis buvo ypatingu pavyzdžiui, kurio pėdomis labai norėjo sekti ir vidurinis.

Iš gautų tyrimo rezultatų, galime daryti išvadą, jog egzistuoja gyvenimo stiliaus skirtumai tarp psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų tiek vyrų, tiek bendroje imtyje. Taigi galime teigti, kad trečioji hipotezė pasitvirtino taip pat.

IŠVADOS

1. Chronologinis ir psichologinis gimimo eiliškumas dažniau nesutampa ir rečiau sutampa.
2. Lyginant psichologinio ir chronologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų skaičiaus pasiskirstymą keturiose gimimo eiliškumo pozicijose, gauti skirtumai:
  - psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų mažiau pirmagimio ir jauniausiojo vaiko pozicijose negu chronologinio;
  - psichologinio gimimo eiliškumo tiriamųjų daugiau viduriniojo ir vienturčio vaiko pozicijoje negu chronologinio.
3. Ryšys tarp psichologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus yra stipresnis negu tarp chronologinio gimimo eiliškumo ir gyvenimo stiliaus.
4. Tarp tam tikrų vyriškos ir moteriškos lyties psichologinio gimimo eiliškumo pozicijų ir gyvenimo stiliaus ypatybių nustatytas ryšys:
  - pirmagimiai vyrai ir moterys linkę siekti tobulumo, taip pat stengiasi patikti ir įtikti kitiems;
  - vienturčiai vyrai linkę save nuvertinti;
  - pirmagimės moterys pasižymi nepateisintais lūkesčiais sau bei kitiems žmonėms.
5. Egzistuoja gyvenimo stiliaus skirtumai tarp konkrečių psichologinių gimimo eiliškumo pozicijų:
  - pirmagimiai labiau negu jauniausieji ir vienturčiai vaikai yra linkę į perfekcionizmą;
  - vidurinieji vaikai ir vienturčiai labiau linkę save nuvertinti negu pirmagimiai ir jauniausieji;
  - vidurinieji vyrai labiau linkę į perfekcionizmą negu jaunieji vyrai.

LITERATŪRA

1. Abramovitch, R., Corter, C., Pepler, D.J. Observations of mixed-sex sibling dyads // *Child Development*, 1980, Vol. 51, P. 1268-1271.
2. Adler A. *Žmogaus pažinimas*. Vilnius, 2003, 224 p.
3. Ashby, J.S., Kenneth, A.L., Kenny, M.C. The Relationship of Multidimensional Perfectionism to Psychological Birth Order // *The Journal of Individual Psychology*, 2003, Vol. 59, No. 1, P. 42-51.
4. Bagdonas A., Greblikiene R., Kaniavienė Ž. Gimimo eiliškumas – svarbus individualiosios raidos veiksnys // *Psichologija*, 1996, Nr. 15.
5. Brėdienė E. Mano gyvenimo stilius // *Psichologija Tau*, 1998, Nr. 6, p. 28-30.
6. Bradley R.W. Using Birth Order and Sibling Dynamics in Career Counseling // *Personel & Guidance Journal*, 1982, Vol. 61, No. 1, 25-31.
7. Campbell L., White J., Stewart A. The Relationship of Psychological Birth Order to Actual Birth Order. // *Individual Psychology*, 1991, Vol. 47, No. 3, P. 380-391.
8. Croake J. W., Hinckle D. E. Adlerian Family Counseling Education // *Individual Psychology*. 1983, Vol. 39, No. 3, P. 247-258.
9. Croake J. W., Olson T. D. Family Constellation and Personality // *Journal of Individual Psychology*, 1977, Vol.33, No. 1, P. 9-17.
10. Čekanavičius, V., Murauskas, G. *Statistika ir jos taikymai*, Vilnius, 2001, I dalis, 238 p.
11. Eckstein D. Empirical Studies Indicating Significant Birth-order – Related Personality Differences // *The Journal of Individual Psychology*, 2000, Vol. 56, No.4, P. 481-494.
12. Exner J.E., Sutton-Smith B. Birth order and hierarchical versus innovative role requirements // *Journal of Personality*, 1970, Vol. 38, No. 4, P. 581-587.
13. Epstein S., Heeir H., Denes-Raj V. Individual Differences in Intuitive-Experiential and Analytical-Rational Thinking Styles // *Journal of Personality and Social Psychology*, 1996, Vol. 71, No 2, P. 390-405.
14. Jordan E. W., Whiteside M. M., Manaster G. J. A Practical and Effective Research Measure of Birth Order // *Individual Psychology*, 1982, Vol. 38, No. 3, P. 253-260.
15. Jusienė R., Pilkauskaitė-Valickienė R. Gimimo eiliškumo ryšys su asmenybės savybėmis, savigarba ir subjektyviu laimingumu // *LIPD teorinės-praktinės konferencijos medžiaga*, 2006, p. 14-17.
16. Falbo T. The Only Child: A Review // *Journal of Individual Psychology*, 1977, Vol. 33, No. 1, P. 47-61.
17. Ferguson E. D. *Adlerio teorijos įvadas* // Vilnius, 2000, 55 p.

18. Feinberg M. E., Hetherington E. M. Sibling Differentiation in adolescence: Implications for Behavioral Genetic Theory // *Child Development*, 2000, Vol. 71, No. 6, P. 1512-1524.
19. Forer L. K. Bibliography of birth order literature in the 70's. // *Journal of Individual Psychology*, 1977a, Vol. 33, No. 1, P. 122-141.
20. Forer L. K. The Use of Birth Order Information in Psychotherapy // *Journal of Individual Psychology*, 1977b, Vol. 33, No. 1, P. 105-113.
21. Furman W., Buhrmester D. Children's Perceptions of the Qualities of Sibling Relationships. // *Child Development*, 1985, Vol. 56, No. 5, P. 448-461.
22. Gfroer K. P., Gfroer C. A., Curlette W. L., White J., Kern R. M. Psychological Birth Order and the BASIS-A Inventory // *The Journal of Individual Psychology*, 2003, Vol. 59, No. 1, P. 30-41.
23. Gučas A. Alfredo Adlerio individualioji psichologija // *Psichologija. Mokslo darbai*, 1988, Nr. 8, p. 145-147.
24. Keller H., Zach U. Gender and birth order as determinants of parental behaviour // *International Journal of Behaviour Development*, 2002, Vol. 26, No. 2, P. 177-184.
25. Kiracofe N. M., Kiracofe H. N. Child-perceived Parental Favoritism and Birth Order // *Individual Psychology*, 1990, Vol. 46, No. 1, P. 75-81.
26. Kern R. M., Cummins C. C. *Kerno gyvenimo stiliaus skalės interpretavimo vadovas*, Vilnius, 1999, 27 p.
27. Kepalaitė A. Socialinių darbuotojų asmenybės ypatumai // *Specialus ugdymas*, 2004, Nr. 1 (10), p. 149-153.
28. Lohman J. F., Lofman T. G., Christensen O. Psychological Position and Perceived Sibling Differences // *Individual Psychology*, 1985, Vol. 42, No. 2, P. 313-327.
29. Manaster G. J. Birth Order: An Overview // *The Journal of Individual Psychology*, 1977, Vol. 33, No. 1, P. 3-8.
30. McConaughy S. H. Responses to commentaries on advances in empirically based assessment // *School Psychology Review*, 1993, Vol.22, P. 334-345.
31. Melillo D. Birth order, perceived birth order, and family position of academic women // *The Journal of Individual Psychology*, 1984, Vol. 4, No. 1, P. 57-62.
32. Martinavičiūtė K. Gimimo eiliškumo ir agresyvumo ryšys // *Bakalauro darbas*, Vilnius, VU, 1998, 68 p.
33. Oakland T. Tarptautinės testų adaptavimo gairės // *Psichologija. Mokslo darbai*, 2002, Nr. 26, p. 88-95.
34. Pilkington L. R., White J., Matheny K. B. Perceived coping resources and psychological birth order in school-aged children // *Individual Psychology*, 1997, Vol. 53, No. 1, P. 42-57.

35. Polit D. F., Falbo T. Only Children and Personality Development: A Quantitative Review // *Journal of Marriage and the Family*, 1987, Vol. 49, P. 309-325.
36. Verseckaitė L. Gimimo eiliškumo ir asmenybės charakteristikų sąsajos // LIPD ir IPI teorinės-praktinės konferencijos medžiaga, Vilnius, 2005, p. 14-19.
37. Verseckaitė L. Psichologinio gimimo eiliškumo įvertinimo galimybės ir problemos // LIPD teorinės-praktinės konferencijos medžiaga, Vilnius, 2006, p. 6-9.
38. White J., Campbell L., Stewart A. Associations of scores on the White-Campbell Psychological Birth Order Inventory and the Kern Lifestyle Scale // *Psychological Reports* 1995, Vol. 77, P. 1187-1196.
39. White J., Campbell L., Stewart A., Davies M., Pilkington L. The Relationship of Psychological Birth Order to Career Interests // *Individual Psychology*, 1997, Vol. 53, No. 1, P. 89-104.
40. Steelman L. C., Powell B., Werum R., Carter S. Reconsidering the Effects of Sibling Configuration: Recent Advances and Challenges // *Annual Review of Sociology*, 2002, Vol. 28, No. 1, P. 243-269.
41. Stewart A. E., Campbell L. F. Validity and Reliability of the White-Campbell Psychological Birth Order Inventory // *The Journal of Individual Psychology*, 1998, Vol. 54, No. 1, P. 41-60.
42. Stewart R. B., Martvin R. S. Siblings Relations: The Role of Conceptual Perspective-Talking in Ontogeny of Siblings Caregiving // *Child Development*, 1984, Vol. 55, No. 4, P. 1322-1331.
43. Stewart A. E., Stewart E. A. Trends in Birth-order Research: 1976-1993 // *Individual Psychology*, 1995, Vol. 51, No. 1, P. 21-36.
44. Stewart A. E., Stewart E. A., Campbell L. F. The relationship of Psychological Birth Order to the Family Atmosphere and to personality // *The Journal of Individual Psychology*, 2001, Vol. 57, No. 4, P. 363-387.
45. Sutton-Smith B., Rosenberg B. *The siblings*, New York, Holt, Rinehart & Winston, 1970, 208 p.
46. Shulman B. H., Mosak H. H. Birth Order and Ordinal Position: Two Adlerian views // *Journal of Individual Psychology*, 1977, Vol. 33, No. 1, P. 114-121.
47. The University of New Mexico [žiūrėta 2007 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.unm.edu/~stgeorge/pointbiserial.doc>
48. Toman W. *Family Constellation*, New York, Springer Publishing company, 1961, 248 p.

49. Zweigenhaft R. L., Ammon J. V. Birth Order and Civil Disobedience: A Test of Sulloway's „Born to Rebel“ Hypothesis // *Journal of Social Psychology*, 2000, Vol. 14, No. 5, P. 624-628.
50. Watkins C. E. Some Characteristics of Research on Adlerian Psychological Theory, 1970-1981 // *Individual Psychology*, 1983, Vol. 39, No. 1, P. 99-110.
51. Watkins C. E. Birth-order Research and Adler's Theory: A Critical Review // *Individual Psychology*, 1992, Vol. 48, No. 3, P. 357-368.
52. Адлер А. Наука жить, Киев, 1997, 288 с.
53. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов, Ростов н/Д: Феникс, 1998, 413 с.
54. Кепалайте А. Жизненный стиль и задачи педагогов в аспекте индивидуальной психологии // *Вопросы гуманитарных наук*, 2004, № 3 (12), с. 203-208.
55. Ричардсон Р. У. Силы семейных уз, Санкт-Петербург, 1994, 136 с.
56. Хоментаскас Г. Семья глазами ребенка, Москва, 1989, 192 с.

PRIEDAI

1 priedas

PSICHOLOGINIO GIMIMO EILIŠKUMO ĮVERTINIMO KLAUSIMYNAS VYRAMS (L. Verseckaitės vertimo variantas)

Perskaitykite kiekvieną teiginį ir įvertinkite, ar jis Jums tinka. Apibraukite Tinka arba Netinka, vadovaudamasis tuo, kaip Jūs jautėtės, kai gyvenote šeimoje, kurioje Jūs užaugote. Jei gyvenote keliose šeimose, atsakydamas į klausimus galvokite apie tą, kurioje praleidote daugiausia laiko. Jei buvote vienintelis vaikas šeimoje, galite praleisti klausimus, susijusius su broliais ir seserimis.

1	Mano šeimos nariai elgdavosi su manimi kaip su mažu vaiku.	Tinka	Netinka
2	Mano šeima kišdavosi į mano gyvenimą labiau, nei aš to norėjau.	Tinka	Netinka
3	Man būdavo svarbu įtikti suaugusiems.	Tinka	Netinka
4	Mano šeimos nariai negerbdavo mano privatumo.	Tinka	Netinka
5	Būdavo lengva įkalbėti brolius ir seseris duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
6	Mano tėvai dažnai nerimaudavo dėl manęs.	Tinka	Netinka
7	Nebuvau vertinamas taip rimtai, kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
8	Buvau tas, kuriuo šeimoje būdavo labiausiai žavimasi.	Tinka	Netinka
9	Rodos niekada negaudavau viso savo tėvų dėmesio.	Tinka	Netinka
10	Mano tėvai mėgino mane kontroliuoti.	Tinka	Netinka
11	Buvau lepinamas kitų šeimos narių.	Tinka	Netinka
12	Man būdavo svarbu, kad kiti šeimos nariai elgtųsi gerai.	Tinka	Netinka
13	Mano tėvai mėgindavo tvarkyti mano gyvenimą ir jam vadovauti.	Tinka	Netinka
14	Man pavykdavo pasiekti, kad kiti ką nors padarytų už mane.	Tinka	Netinka
15	Atrodydavo, kad esu ne toks svarbus kaip kiti mano šeimos nariai.	Tinka	Netinka
16	Norėdavau atitikti savo tėvų reikalavimus.	Tinka	Netinka
17	Mano tėvai norėdavo žinoti viską, kas vykdavo mano gyvenime.	Tinka	Netinka
18	Būdavo lengva įkalbėti savo tėvus duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
19	Dažnai jausdavausi mažiau mylimas nei kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
20	Jausdavausi užslopintas savo tėvų.	Tinka	Netinka
21	Man būdavo svarbu padaryti viską teisingai.	Tinka	Netinka
22	Kai panorėdavau, galėdavau kontroliuoti savo šeimos narius.	Tinka	Netinka
23	Dažnai jausdavausi taip, lyg su manimi būtų elgiamasi ne taip sąžiningai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka
24	Man pavykdavo gauti tai, ko norėjau iš savo šeimos narių.	Tinka	Netinka
25	Šeimoje jausdavausi taip, lyg būčiau nuolat stebimas.	Tinka	Netinka
26	Man būdavo svarbu gauti gerus pažymius mokykloje.	Tinka	Netinka
27	Jausdavausi nesusijęs su kitais savo šeimos nariais.	Tinka	Netinka
28	Mano tėvai viską, kas buvo mano reikalas, laikė ir savo reikalu.	Tinka	Netinka
29	Man būdavo svarbu būti geriausiu.	Tinka	Netinka
30	Galėjau vadovauti savo šeimos nariams, kai tik to panorėdavau.	Tinka	Netinka
31	Aš jausdavausi nepriimtas į brolių ir seserų tarpą.	Tinka	Netinka
32	Mano tėvai mėgo kištis į kitų reikalus.	Tinka	Netinka
33	Tvarka man patikdavo labiau nei kitiems mano šeimos nariams.	Tinka	Netinka
34	Aš buvau laikomas šauniausiu šeimoje.	Tinka	Netinka
35	Man būdavo svarbu, kad mano broliai ir seserys viską darytų teisingai.	Tinka	Netinka
36	Su manimi būdavo elgiamasi ne taip teisingai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka
37	Aš norėdavau, kad kiti šeimos nariai elgtųsi tinkamai.	Tinka	Netinka
38	Jausdavausi ne toks svarbus ir vertingas kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
39	Man patikdavo elgtis pagal taisykles.	Tinka	Netinka
40	Aš jausdavausi užmirštas savo brolių ir seserų.	Tinka	Netinka

PSICHOLOGINIO GIMIMO EILIŠKUMO ĮVERTINIMO KLAUSIMYNAS MOTERIMS
(L. Verseckaitės vertimo variantas)

Perskaitykite kiekvieną teiginį ir įvertinkite, ar jis Jums tinka. Apibraukite Tinka arba Netinka, vadovaudamasi tuo, kaip Jūs jautėtės, kai gyvenote šeimoje, kurioje Jūs užaugote. Jei gyvenote keliose šeimose, atsakydama į klausimus galvokite apie tą, kurioje praleidote daugiausia laiko. Jei buvote vienintelis vaikas šeimoje, galite praleisti klausimus, susijusius su broliais ir seserimis.

1	Manydavau, kad mano tėvai daug iš manęs tikėjosi.	Tinka	Netinka
2	Mano šeimos nariai elgdavosi su manimi kaip su mažu vaiku.	Tinka	Netinka
3	Mano šeima kišdavosi į mano gyvenimą labiau, nei aš to norėjau.	Tinka	Netinka
4	Atrodydavo, kad dalyvauju lenktynėse su savo broliais ir seserimis, ir mėginu nuo jų neatsilikti.	Tinka	Netinka
5	Man būdavo svarbu įtikti suaugusiems.	Tinka	Netinka
6	Mano šeimos nariai negerbdavo mano privatumo.	Tinka	Netinka
7	Jausdavausi taip, lyg nebūčiau savo šeimos dalis.	Tinka	Netinka
8	Būdavo lengva įkalbėti brolius ir seseris duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
9	Mano tėvai dažnai nerimavo dėl manęs.	Tinka	Netinka
10	Nebuvau vertinama taip rimtai, kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
11	Man būdavo svarbu pasakyti savo broliams ir seserims, kas yra gerai ar blogai.	Tinka	Netinka
12	Buvau ta, kuria šeimoje būdavo labiausiai žavimasi.	Tinka	Netinka
13	Rodos niekada negaudavau viso savo tėvų dėmesio.	Tinka	Netinka
14	Mano tėvai mėgino mane kontroliuoti.	Tinka	Netinka
15	Buvau labiau organizuota ir daugiau planuodavau savo gyvenimą nei kiti mano šeimos nariai.	Tinka	Netinka
16	Buvau lepinama kitų šeimos narių.	Tinka	Netinka
17	Kiti šeimos nariai laikė manė mažiausiai ką nors sugebančia.	Tinka	Netinka
18	Man būdavo svarbu, kad kiti šeimos nariai elgtųsi gerai.	Tinka	Netinka
19	Mano tėvai mėgindavo tvarkyti mano gyvenimą ir jam vadovauti.	Tinka	Netinka
20	Man pavykdavo pasiekti, kad kiti ką nors padarytų už mane.	Tinka	Netinka
21	Atrodydavo, kad esu ne tokia svarbi kaip kiti mano šeimos nariai.	Tinka	Netinka
22	Norėdavau atitikti savo tėvų reikalavimus.	Tinka	Netinka
23	Mano tėvai norėdavo žinoti viską, kas vykdavo mano gyvenime.	Tinka	Netinka
24	Būdavo lengva įkalbėti savo tėvus duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
25	Dažnai jausdavausi mažiau mylima nei kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
26	Jausdavausi užslopinta savo tėvų.	Tinka	Netinka
27	Man būdavo svarbu padaryti viską teisingai.	Tinka	Netinka
28	Kai panorėdavau, galėdavau kontroliuoti savo šeimos narius.	Tinka	Netinka
29	Dažnai jausdavausi taip, lyg su manimi būtų elgiamasi ne taip sąžiningai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka
30	Man pavykdavo gauti tai, ko norėjau iš savo šeimos narių.	Tinka	Netinka
31	Šeimoje jausdavausi taip, lyg būčiau nuolat stebima.	Tinka	Netinka
32	Man būdavo svarbu gauti gerus pažymius mokykloje.	Tinka	Netinka
33	Jausdavausi nesusijusi su kitais savo šeimos nariais.	Tinka	Netinka
34	Mano tėvai viską, kas buvo mano reikalas, laikė ir savo reikalu.	Tinka	Netinka
35	Aš jausdavausi nepriimta į brolių ir seserų tarpą.	Tinka	Netinka
36	Mano tėvai mėgo kištis į kitų reikalus.	Tinka	Netinka
37	Tvarka man patikdavo labiau nei kitiems mano šeimos nariams.	Tinka	Netinka
38	Aš buvau laikoma šauniausia šeimoje.	Tinka	Netinka
39	Man būdavo svarbu, kad mano broliai ir seserys viską darytų teisingai.	Tinka	Netinka
40	Su manimi būdavo elgiamasi ne taip teisingai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka

42	Aš norėdavau, kad kiti šeimos nariai elgtųsi tinkamai.	Tinka	Netinka
42	Jausdavausi ne tokia svarbi ir vertinga kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
43	Man patikdavo elgtis pagal taisykles.	Tinka	Netinka
44	Aš jausdavausi užmiršta savo brolių ir seserų.	Tinka	Netinka

Perskaitykite kiekvieną teiginį ir įvertinkite, ar jis Jums tinka. Pažymėkite „Tinka“ arba „Netinka“, vadovaudamasis tuo, kaip Jūs jautėtės gyvendamas šeimoje, kurioje Jūs užaugote. Jei gyvenote keliose šeimose, atsakydamas į klausimus galvokite apie tą, kurioje praleidote daugiausia laiko. Jei buvote vienintelis vaikas šeimoje, galite praleisti klausimus, susijusius su broliais ir seserimis.

1	Šeimos narių buvau laikomas „mažyliu“.	Tinka	Netinka
2	Mano šeima dalyvaudavo mano gyvenime labiau, nei aš to norėjau.	Tinka	Netinka
3	Man būdavo svarbu patikti suaugusiems.	Tinka	Netinka
4	Mano šeimos nariai negerbdavo mano asmeninio privatumo.	Tinka	Netinka
5	Būdavo lengva įkalbėti brolius ir seseris duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
6	Mano tėvai dažnai nerimaudavo dėl manęs.	Tinka	Netinka
7	Nebuvau vertinamas taip rimtai, kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
8	Buvau tas, kuriuo šeimoje būdavo labiausiai žavimasi.	Tinka	Netinka
9	Rodos niekada negaudavau viso savo tėvų dėmesio.	Tinka	Netinka
10	Mano tėvai mėgino mane kontroliuoti.	Tinka	Netinka
11	Buvau lepinamas kitų šeimos narių.	Tinka	Netinka
12	Man būdavo svarbu, kad kiti šeimos nariai elgtųsi gerai.	Tinka	Netinka
13	Mano tėvai stengėsi vadovauti mano gyvenimui.	Tinka	Netinka
14	Man pavykdavo pasiekti, kad kiti ką nors padarytų už mane.	Tinka	Netinka
15	Atrodydavo, kad esu ne toks svarbus kaip kiti mano šeimos nariai.	Tinka	Netinka
16	Norėdavau atitikti savo tėvų reikalavimus.	Tinka	Netinka
17	Mano tėvai norėdavo žinoti viską kaip man sekasi gyvenime.	Tinka	Netinka
18	Būdavo lengva įkalbėti savo tėvus duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
19	Dažnai jausdavausi mažiau mylimas nei kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
20	Jaučiausi tėvų slopinamas.	Tinka	Netinka
21	Man būdavo svarbu padaryti viską teisingai.	Tinka	Netinka
22	Kai panorėdavau, galėdavau valdyti savo šeimos narius.	Tinka	Netinka
23	Dažnai jausdavausi taip, lyg su manimi būtų elgiamasi ne taip sąžiningai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka
24	Man pavykdavo gauti tai, ko norėjau iš savo šeimos narių.	Tinka	Netinka
25	Šeimoje jausdavausi taip, lyg būčiau visada matomas.	Tinka	Netinka
26	Man būdavo svarbu gauti gerus pažymius mokykloje.	Tinka	Netinka
27	Jausdavausi nesusijęs su kitais savo šeimos nariais.	Tinka	Netinka
28	Mano tėvai manė, kad mano reikalai yra ir jų reikalas .	Tinka	Netinka
29	Man būdavo svarbu būti geriausiu.	Tinka	Netinka
30	Panorėjęs, šeimos nariams galėdavau įsakinėti.	Tinka	Netinka
31	Jaučiausi išstumtas iš brolių ir seserų tarpo.	Tinka	Netinka
32	Mano tėvai mėgo kištis į svetimus reikalus.	Tinka	Netinka
33	Tvarka man patikdavo labiau nei kitiems mano šeimos nariams.	Tinka	Netinka
34	Aš buvau laikomas šauniausiu šeimoje.	Tinka	Netinka
35	Man būdavo svarbu, kad mano broliai ir seserys viską darytų teisingai.	Tinka	Netinka
36	Su manimi būdavo elgiamasi ne taip teisingai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka
37	Aš norėdavau, kad kitų šeimos narių elgesys būtų tinkamas.	Tinka	Netinka
38	Jausdavausi ne toks svarbus ir vertingas kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
39	Man patikdavo elgtis pagal taisykles.	Tinka	Netinka
40	Aš jaučiausi taip, lyg į mane broliai ir seserys nekreiptų dėmesio.	Tinka	Netinka

Perskaitykite kiekvieną teiginį ir įvertinkite, ar jis Jums tinka. Pažymėkite „Tinka“ arba „Netinka“, vadovaudamasi tuo, kaip Jūs jautėtės gyvendama šeimoje, kurioje Jūs užaugote. Jei gyvenote keliose šeimose, atsakydama į klausimus galvokite apie tą, kurioje praleidote daugiausia laiko. Jei buvote vienintelis vaikas šeimoje, galite praleisti klausimus, susijusius su broliais ir seserimis.

1	Manydavau, kad mano tėvai daug iš manęs tikėjosi.	Tinka	Netinka
2	Šeimos narių buvau laikoma „mažyliu“.	Tinka	Netinka
3	Mano šeima dalyvaudavo mano gyvenime labiau, nei aš to norėjau.	Tinka	Netinka
4	Atrodydavo, lyg dalyvauju lenktynėse su savo broliais ir seserimis, mėgindama nuo jų neatsilikti.	Tinka	Netinka
5	Man būdavo svarbu patikti suaugusiems.	Tinka	Netinka
6	Mano šeimos nariai negerbdavo mano asmeninio privatumo.	Tinka	Netinka
7	Jausdavausi taip, lyg nebūčiau savo šeimos dalis.	Tinka	Netinka
8	Būdavo lengva įkalbėti brolius ir seseris duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
9	Mano tėvai dažnai nerimaudavo dėl manęs.	Tinka	Netinka
10	Nebuvau vertinama taip rimtai, kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
11	Man būdavo svarbu pasakyti savo broliams ir seserims, kas yra gerai ar blogai.	Tinka	Netinka
12	Buvau ta, kuria šeimoje būdavo labiausiai žavimasi.	Tinka	Netinka
13	Rodos, niekada negaudavau viso savo tėvų dėmesio.	Tinka	Netinka
14	Mano tėvai mėgino mane kontroliuoti.	Tinka	Netinka
15	Aš geriau planuoju savo darbus ir laiką, nei kiti mano šeimos nariai.	Tinka	Netinka
16	Buvau lepinama kitų šeimos narių.	Tinka	Netinka
17	Kiti šeimos nariai laikė mane mažiausiai ką nors sugebančia.	Tinka	Netinka
18	Man būdavo svarbu, kad kiti šeimos nariai elgtųsi gerai.	Tinka	Netinka
19	Mano tėvai stengėsi vadovauti mano gyvenimui.	Tinka	Netinka
20	Man pavykdavo pasiekti, kad kiti ką nors padarytų už mane.	Tinka	Netinka
21	Atrodydavo, kad esu ne tokia svarbi kaip kiti mano šeimos nariai.	Tinka	Netinka
22	Norėdavau atitikti savo tėvų reikalavimus.	Tinka	Netinka
23	Mano tėvai norėdavo žinoti viską kaip man sekasi gyvenime.	Tinka	Netinka
24	Būdavo lengva įkalbėti savo tėvus duoti man tai, ko norėjau.	Tinka	Netinka
25	Dažnai jausdavausi mažiau mylima nei kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
26	Jaučiausi tėvų slopinama.	Tinka	Netinka
27	Man būdavo svarbu padaryti viską teisingai.	Tinka	Netinka
28	Kai panorėdavau, galėdavau valdyti savo šeimos narius.	Tinka	Netinka
29	Dažnai jausdavausi taip, lyg su manimi būtų elgiamasi ne taip sąžiningai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka
30	Panorėjus, šeimos nariams galėdavau įsakinėti.	Tinka	Netinka
31	Šeimoje jausdavausi taip, lyg būčiau visada matoma.	Tinka	Netinka
32	Man būdavo svarbu gauti gerus pažymius mokykloje.	Tinka	Netinka
33	Jausdavausi nesusijusi su kitais savo šeimos nariais.	Tinka	Netinka
34	Mano tėvai manė, kad mano reikalai yra ir jų reikalas.	Tinka	Netinka
35	Jaučiausi išstumta iš brolių ir seserų tarpo.	Tinka	Netinka
36	Mano tėvai mėgo kištis į svetimus reikalus.	Tinka	Netinka
37	Tvarka man patikdavo labiau nei kitiems mano šeimos nariams.	Tinka	Netinka
38	Aš buvau laikoma šauniausia šeimoje.	Tinka	Netinka
39	Man būdavo svarbu, kad mano broliai ir seserys viską darytų teisingai.	Tinka	Netinka
40	Su manimi būdavo elgiamasi ne taip teisingai kaip su kitais šeimoje.	Tinka	Netinka
41	Aš norėdavau, kad kitų šeimos narių elgesys būtų tinkamas.	Tinka	Netinka
42	Jausdavausi ne tokia svarbi ir vertinga kaip kiti šeimos nariai.	Tinka	Netinka
43	Man patikdavo elgtis pagal taisykles.	Tinka	Netinka
44	Aš jaučiausi taip, lyg į mane broliai ir seserys nekreiptų dėmesio.	Tinka	Netinka

Instrukcija: Perskaitykite kiekvieną teiginį ir pasinaudodami, žemiau esančia skale, nurodykite sutikimo su teiginiu laipsnį. Viename iš langelių dešinėje pusėje apibraukite atitinkamą balą. Atsakinėdami ilgai neapsistokite ties vienu teiginiu, remkitės pirma savo reakcija.

Eil. Nr.	Teiginys	Visiškai man netinka	Retai man tinka	Kartais man tinka	Dažnai man tinka	Visiškai man tinka
1.	ABC	1	2	3	4	5

Pavyzdyje matome, kad žmogui šis teiginys visiškai tinka.

PRAŠYTUME ĮVERTINTI KIEKVIENĄ ŽEMIAU PATEIKTĄ TEIGINĮ

Eil. Nr.	Teiginys	Visiškai man netinka	Retai man tinka	Kartais man tinka	Dažnai man tinka	Visiškai man tinka
1.	Nemėgstu (man nepatiktų) skraidyti lėktuvais.	1	2	3	4	5
2.	Mėgstu būti tvarkinga (-s), nepriekaištingai apsirengusi (-ęs).	1	2	3	4	5
3.	Stengiuosi neišskaudinti kitų.	1	2	3	4	5
4.	Aš dažnai save kaltinu.	1	2	3	4	5
5.	Gyvenimas sunkus, bet gyventi verta.	1	2	3	4	5
6.	Nemėgstu (man nepatiktų) plaukti.	1	2	3	4	5
7.	Laibai nusimenu, kai suklystu.	1	2	3	4	5
8.	Nemėgstu ginčų, būnu taikintoja (-s).	1	2	3	4	5
9.	Nesu patenkinta (-s) savo pasiekimais.	1	2	3	4	5
10.	Mėgstu kitiems pasakyti, kaip reikėjo daryti.	1	2	3	4	5
11.	Turėjau ar turiu problemų intymių santykių srityje.	1	2	3	4	5
12.	Veltui nepraleidžiu nė minutės, visada užsiėmęs.	1	2	3	4	5
13.	Kiti mane suvokia kaip malonią (-u) ir simpatišką, bet kartu šiek tiek naivią (-u) ir nekaltą.	1	2	3	4	5
14.	Nors labai stengiuosi, bet paprastai rezultatas nevertas tokių pastangų.	1	2	3	4	5
15.	Galiu nuspėti elgesio arba veiksmų pasekmes, todėl dažnai sakau: "juk aš sakiau".	1	2	3	4	5
16.	Mėgstu pokalbyje tarti paskutinį žodį	1	2	3	4	5
17.	Visada užsiėmusi (-ęs), tuo pat metu galiu atlikti du ar daugiau darbų.	1	2	3	4	5
18.	Labai jautri (-us) ir pažeidžiama (-s), todėl kiti gali lengvai mane pažeisti.	1	2	3	4	5
19.	Jaučiausi labai baudžiama (-s) vaikystėje	1	2	3	4	5
20.	Pasiekiu žymiai daugiau negu kolegos, galėčiau į tai atkreipti jų dėmesį.	1	2	3	4	5
21.	Gerai išmanau kelėtoje sričių ir tuo didžiuojuosi.	1	2	3	4	5
22.	Tikiu, kad kiekvienas daiktas turi savo vietą ir privalo joje būti.	1	2	3	4	5
23.	Mėgstu, kad į mano pabaigtą darbą būtų atkreiptas dėmesys.	1	2	3	4	5
24.	Mėgstu, kai man nurodo klaidas.	1	2	3	4	5
25.	Laikau žmones, kol galutinai nesusitariam, ir teisėtai piktinuosi, kai jie nekalba.	1	2	3	4	5

26.	Nemėgstu netikėtumų, tokių kaip taisyklių pakeitimas paskutinę akimirką, nekviesti svečiai ir t.t.	1	2	3	4	5
27.	Visą laiką stengiuosi teisingai pasielgti.	1	2	3	4	5
28.	Susirūpinusi (-ęs), ar kiti pritaria mano veiksams.	1	2	3	4	5
29.	Gyvenimas atrodo niekingas ir niekam tikęs	1	2	3	4	5
30.	Dažnai jaučiu, kad nepelnytai nešu didelę rūpesčių našta.	1	2	3	4	5
31.	Nemėgstu, kai bendradarbiai ar pavaldiniai klysta.	1	2	3	4	5
32.	Mėgstu, kai viskas vyksta kaip pagal laikrodžio rodyklę.	1	2	3	4	5
33.	Man patiktų, kad bendradarbiai ir vadovai būtų nuolat manimi patenkinti.	1	2	3	4	5
34.	Dažnai būnu nuliūdusi (-ęs) dėl daugelio dalykų.	1	2	3	4	5
35.	Pastebiu, ką kiti žmonės daro blogai; lengva susigaudyti, kas dėl to kaltas	1	2	3	4	5

1 lentelė. Vyrų chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymas keturiuose gimimo eiliškumo pozicijose.

Psichologinis gimimo eiliškumas	Chronologinis gimimo eiliškumas				
	Pirmagimis	Vidurinis	Jauniausias	Vienturtis	Iš viso (eilutė)
Pirmagimis	11 (28,2%)	5 (35,7%)	7 (21,2%)	1 (7,1%)	24 (24,0%)
Vidurinis	5 (12,8%)	6 (42,9%)	7 (21,2%)	2 (14,3%)	20 (20,0%)
Jauniausias	13 (33,3%)	0 (0%)	9 (27,3%)	6 (42,9%)	28 (28,0%)
Vienturtis	10 (25,6%)	3 (21,4%)	10 (30,3%)	5 (35,7%)	28 (28,0%)
Iš viso (stulpelis)	39 (39,0%)	14 (14,0%)	33 (33,0%)	14 (14,0%)	100 (100,0%)

2 lentelė. Moterų chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymas keturiuose gimimo eiliškumo pozicijose.

Psichologinis gimimo eiliškumas	Chronologinis gimimo eiliškumas				
	Pirmagimė	Vidurinė	Jauniausia	Vienturtė	Iš viso (eilutė)
Pirmagimė	18 (32,1%)	4 (23,5%)	17 (38,6%)	2 (12,5%)	41 (30,8%)
Vidurinė	15 (26,8%)	7 (41,2%)	8 (18,2%)	4 (25,0%)	34 (25,6%)
Jauniausia	8 (14,3%)	3 (17,6%)	13 (29,5%)	6 (37,5%)	30 (22,6%)
Vienturtė	15 (26,8%)	3 (17,6%)	6 (21,4%)	4 (25,0%)	28 (21,1%)
Iš viso (stulpelis)	56 (42,1%)	17 (12,8%)	44 (33,1%)	16 (12,0%)	133 (100,0%)

3 lentelė. Bendros tiriamųjų imties chronologinio ir psichologinio gimimo eiliškumo pasiskirstymas keturiose gimimo eiliškumo pozicijose.

Psichologinis gimimo eiliškumas	Chronologinis gimimo eiliškumas				
	Pirmagimis (-ė)	Viduriny-sis (-oji)	Jauniausia-sis (-oji)	Vientur-tis (-ė)	Iš viso (eilutė)
Pirmagimis (-ė)	31 (32,6%)	9 (29,0%)	24 (31,2%)	4 (13,3%)	68 (29,2%)
Viduriny-sis (-oji)	20 (21,1%)	14 (45,2%)	15 (19,5%)	6 (20,0%)	55 (23,6%)
Jauniausias (-oji)	20 (21,1%)	3 (9,7%)	22 (28,6%)	12 (40,0%)	57 (24,5%)
Vienturtis (-ė)	24 (25,3%)	5 (16,1%)	16 (20,8%)	8 (26,7%)	53 (22,7%)
Iš viso (stulpelis)	95 (40,8%)	31 (13,3%)	77 (33,0%)	30 (12,9%)	233 (100,0%)

4 lentelė. Vyrų imties kiekvienos psichologinio gimimo eiliškumo pozicijos gyvenimo stiliaus subskalių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai.

Subskalė	Gimimo pozicija	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Įvertinimas	
					Žemiausias	Aukščiausias
Kontrolės	pirmagimis	24	18,08	4,442	11	29
	vidurinis	20	18,80	4,697	12	28
	jauniausias	28	18,25	3,865	12	27
	vienturtis	27	18,56	4,051	11	26
Perfekcionizmas	pirmagimis	24	25,71	3,483	19	33
	vidurinis	20	24,95	6,525	8	35
	jauniausias	28	21,52	3,620	13	29
	vienturtis	27	22,96	3,436	16	31
Noro įtikti	pirmagimis	24	23,58	3,049	19	30
	vidurinis	20	23,85	4,793	13	33
	jauniausias	28	23,46	4,765	14	32
	vienturtis	27	23,36	4,434	15	34
Savęs vertinimas	pirmagimis	24	15,13	3,443	11	26
	vidurinis	20	19,45	4,501	10	29
	jauniausias	28	16,63	3,904	10	24
	vienturtis	27	19,00	4,099	13	28
Lūkesčiai	pirmagimis	24	21,25	3,166	15	26
	vidurinis	20	22,05	5,246	15	31
	jauniausias	27	21,59	4,172	11	29
	vienturtis	25	21,76	4,126	10	27

5 lentelė. Moterų imties kiekvienos psichologinio gimimo eiliškumo pozicijos gyvenimo stiliaus subskalių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai.

Subskalė	Gimimo pozicija	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Įvertinimas	
					Žemiausias	Aukščiausias
Kontrolės	pirmagimis	39	18,74	3,477	12	25
	vidurinis	33	19,03	4,157	13	28
	jauniausias	29	19,00	4,567	9	27

	vienturtis	28	19,25	3,492	11	30
Perfekcionizmas	pirmagimis	41	26,39	4,024	19	34
	vidurinis	34	24,09	3,467	17	32
	jauniausias	29	24,21	4,475	14	33
	vienturtis	26	25,04	3,493	19	32
Noro įtikti	pirmagimis	41	25,56	3,058	17	31
	vidurinis	34	25,00	4,000	16	34
	jauniausias	29	24,10	4,475	15	31
	vienturtis	27	25,52	3,424	19	32
Savęs vertinimas	pirmagimis	41	18,29	3,437	13	26
	vidurinis	33	18,94	3,455	11	25
	jauniausias	30	17,17	3,966	10	25
	vienturtis	27	19,56	3,609	12	25
Lūkesčiai	pirmagimis	41	21,66	3,504	15	31
	vidurinis	33	21,36	4,350	12	32
	jauniausias	30	20,73	4,034	13	29
	vienturtis	28	21,96	3,697	12	29

6 lentelė. Bendros imies kiekvienos psichologinio gimimo eiliškumo pozicijos gyvenimo stiliaus subskalių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai.

Subskalės	Gimimo pozicija	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Įvertinimas	
					Žemiausias	Aukščiausias
Kontrolės	pirmagimis	66	18,29	3,906	11	29
	vidurinis	54	18,85	4,337	12	28
	jauniausias	56	18,75	4,157	9	27
	vienturtis	52	19,15	3,696	11	30
Perfekcionizmas	pirmagimis	68	25,99	4,112	13	34
	vidurinis	55	24,49	4,784	8	35
	jauniausias	55	23,09	4,088	14	33
	vienturtis	50	23,74	3,475	16	32
Noro įtikti	pirmagimis	67	24,94	3,334	17	34
	vidurinis	55	24,58	4,263	13	34
	jauniausias	56	23,80	4,630	14	32
	vienturtis	50	24,28	3,897	15	33

Saveņ vertinimas	pirmagimis	68	17,16	3,835	11	26
	vidurinis	54	19,11	3,815	10	29
	jauniausias	56	17,02	3,864	10	25
	vienturtis	50	19,22	3,882	12	28
Lūkesčiai	pirmagimis	67	21,46	3,435	15	31
	vidurinis	54	21,65	4,630	12	32
	jauniausias	56	21,25	4,037	11	29
	vienturtis	51	21,78	3,916	10	29

7 lentelė. Vyrų imties gyvenimo stiliaus subskalių balų vidurkių palyginimas tarp gimimo eiliškumo pozicijų.

Subskalės	Lyginamos grupės		Vidurkių skirtumai	Patikimumo lygmuo
Kontrolės	Pirmagimis	Vidurinis	-0,717	1,000
		Jauniausias	-0,167	1,000
		Vienturtis	-0,472	1,000
	Vidurinis	Pirmagimis	0,717	1,000
		Jauniausias	0,550	1,000
		Vienturtis	0,244	1,000
	Jauniausias	Pirmagimis	0,167	1,000
		Vidurinis	-0,550	1,000
		Vienturtis	-0,306	1,000
	Vienturtis	Pirmagimis	0,472	1,000
		Vidurinis	-0,244	1,000
		Jauniausias	0,306	1,000
Perfekcionizmo	Pirmagimis	Vidurinis	0,758	1,000
		Jauniausias	4,190*	0,005
		Vienturtis	2,745	0,150
	Vidurinis	Pirmagimis	-0,758	1,000
		Jauniausias	3,431*	0,048
		Vienturtis	1,987	0,722
	Jauniausias	Pirmagimis	-4,190*	0,005
		Vidurinis	-3,431*	0,048
		Vienturtis	-1,444	1,000
	Vienturtis	Pirmagimis	-2,745	0,150
		Vidurinis	-1,987	0,722
		Jauniausias	1,444	1,000
Noro įtikti	Pirmagimis	Vidurinis	-0,267	1,000
		Jauniausias	0,119	1,000
		Vienturtis	0,223	1,000
	Vidurinis	Pirmagimis	0,267	1,000
		Jauniausias	0,386	1,000

		Vienturtis	0,490	1,000	
	Jauniausias	Pirmagimis	-0,119	1,000	
		Vidurinis	-0,386	1,000	
		Vienturtis	0,104	1,000	
	Vienturtis	Pirmagimis	-0,223	1,000	
		Vidurinis	-0,490	1,000	
		Jauniausias	-0,104	1,000	
Savęs vertinimo	Pirmagimis	Vidurinis	-4,325*	0,003	
		Jauniausias	-1,505	1,000	
		Vienturtis	-3,875*	0,005	
	Vidurinis	Pirmagimis	4,325*	0,003	
		Jauniausias	2,820	0,110	
		Vienturtis	0,450	1,000	
	Jauniausias	Pirmagimis	1,505	1,000	
		Vidurinis	-2,820	0,110	
		Vienturtis	-2,370	0,197	
	Vienturtis	Pirmagimis	3,875*	0,005	
		Vidurinis	-0,450	1,000	
		Jauniausias	2,370	0,197	
	Lūkesčiai	Pirmagimis	Vidurinis	-0,800	1,000
			Jauniausias	-0,343	1,000
			Vienturtis	-0,510	1,000
Vidurinis		Pirmagimis	0,800	1,000	
		Jauniausias	0,457	1,000	
		Vienturtis	0,290	1,000	
Jauniausias		Pirmagimis	0,343	1,000	
		Vidurinis	-0,457	1,000	
		Vienturtis	-0,167	1,000	
Vienturtis		Pirmagimis	0,510	1,000	
		Vidurinis	-0,290	1,000	
		Jauniausias	0,167	1,000	

* - $p < 0,05$

8 lentelė. Moterų imties gyvenimo stiliaus subskalių balų vidurkių palyginimas tarp gimimo eiliškumo pozicijų.

Subskalės	Lyginamos grupės		Vidurkių skirtumai	Patikimumo lygmuo
Kontrolės	Pirmagimis	Vidurinis	-0,287	1,000
		Jauniausias	-0,256	1,000
		Vienturtis	-0,506	1,000
	Vidurinis	Pirmagimis	0,287	1,000
		Jauniausias	0,30	1,000
		Vienturtis	-0,220	1,000
	Jauniausias	Pirmagimis	0,256	1,000
		Vidurinis	-0,030	1,000
		Vienturtis	-0,250	1,000
	Vienturtis	Pirmagimis	0,506	1,000
		Vidurinis	0,220	1,000
		Jauniausias	0,250	1,000
Perfekcionizmo	Pirmagimis	Vidurinis	2,302	0,072
		Jauniausias	2,183	0,135
		Vienturtis	2,352	1,000
	Vidurinis	Pirmagimis	-2,302	0,072
		Jauniausias	-0,119	1,000
		Vienturtis	-0,950	1,000
	Jauniausias	Pirmagimis	-2,183	0,135
		Vidurinis	0,119	1,000
		Vienturtis	-0,832	1,000
	Vienturtis	Pirmagimis	-1,352	1,000
		Vidurinis	0,950	1,000
		Jauniausias	0,832	1,000
Noro įtikti	Pirmagimis	Vidurinis	0,561	1,000
		Jauniausias	1,458	0,659
		Vienturtis	0,042	1,000
	Vidurinis	Pirmagimis	-0,561	1,000
		Jauniausias	0,897	1,000
		Vienturtis	-0,519	1,000
Jauniausias	Pirmagimis	-1,458	0,659	

		Vidurinis	-0,897	1,000	
		Vienturtis	-1,415	0,951	
	Vienturtis	Pirmagimis	-0,042	1,000	
		Vidurinis	0,519	1,000	
		Jauniausias	1,415	0,951	
	Savęs vertinimo	Pirmagimis	Vidurinis	-0,647	1,000
Jauniausias			1,126	1,000	
Vienturtis			-1,263	0,959	
Vidurinis		Pirmagimis	0,647	1,000	
		Jauniausias	1,773	0,320	
		Vienturtis	-0,616	1,000	
Jauniausias		Pirmagimis	-1,126	1,000	
		Vidurinis	-1,773	0,320	
		Vienturtis	-2,389	0,082	
Vienturtis		Pirmagimis	1,263	0,959	
		Vidurinis	0,616	1,000	
		Jauniausias	2,389	0,082	
Lūkesčiai		Pirmagimis	Vidurinis	0,295	1,000
			Jauniausias	0,925	1,000
			Vienturtis	-0,306	1,000
	Vidurinis	Pirmagimis	-0,295	1,000	
		Jauniausias	0,630	1,000	
		Vienturtis	-0,601	1,000	
	Jauniausias	Pirmagimis	-0,925	1,000	
		Vidurinis	-0,630	1,000	
		Vienturtis	-1,231	1,000	
	Vienturtis	Pirmagimis	0,306	1,000	
		Vidurinis	0,601	1,000	
		Jauniausias	1,231	1,000	

* - $p < 0,05$

9 lentelė. Bendros imties gyvenimo stiliaus subskalių balų vidurkių palyginimas tarp gimimo eiliškumo pozicijų.

Subskalės	Lyginamos grupės		Vidurkių skirtumai	Patikimumo lygmuo
Kontrolės	Pirmagimis	Vidurinis	-0,564	1,000
		Jauniausias	-0,462	1,000
		Vienturtis	-0,866	1,000
	Vidurinysis	Pirmagimis	0,564	1,000
		Jauniausias	0,102	1,000
		Vienturtis	-0,302	1,000
	Jauniausias	Pirmagimis	0,462	1,000
		Vidurinis	-0,102	1,000
		Vienturtis	-0,404	1,000
	Vienturtis	Pirmagimis	0,866	1,000
		Vidurinis	0,302	1,000
		Jauniausias	0,404	1,000
Perfekcionizmo	Pirmagimis	Vidurinis	1,494	0,291
		Jauniausias	2,894*	0,001
		Vienturtis	2,245*	0,024
	Vidurinysis	Pirmagimis	-1,494	0,291
		Jauniausias	1,4000	0,471
		Vienturtis	0,751	1,000
	Jauniausias	Pirmagimis	-2,894*	0,001
		Vidurinis	-1,4000	0,471
		Vienturtis	-0,649	1,000
	Vienturtis	Pirmagimis	-2,245*	0,024
		Vidurinis	-0,751	1,000
		Jauniausias	0,649	1,000
Noro įtikti	Pirmagimis	Vidurinis	0,358	1,000
		Jauniausias	1,137	0,724
		Vienturtis	0,660	1,000
	Vidurinysis	Pirmagimis	-0,358	1,000
		Jauniausias	0,778	1,000
		Vienturtis	0,302	1,000
	Jauniausias	Pirmagimis	-1,137	0,724

		Vidurinis	-0,778	1,000	
		Vienturtis	-0,476	1,000	
	Vienturtis	Pirmagimis	-0,660	1,000	
		Vidurinis	-0,302	1,000	
		Jauniasias	0,476	1,000	
Savęs vertinimo	Pirmagimis	Vidurinis	-1,949*	0,035	
		Jauniasias	0,144	1,000	
		Vienturtis	-2,058*	0,027	
	Vidurinyss	Pirmagimis	1,949*	0,035	
		Jauniasias	2,093*	0,028	
		Vienturtis	-0,109	1,000	
	Jauniasias	Pirmagimis	-0,144	1,000	
		Vidurinis	-2,093*	0,028	
		Vienturtis	-2,202*	0,022	
	Vienturtis	Pirmagimis	2,058*	0,027	
		Vidurinis	0,109	1,000	
		Jauniasias	2,202*	0,022	
	Lūkesčiai	Pirmagimis	Vidurinis	-0,185	1,000
			Jauniasias	0,213	1,000
			Vienturtis	-0,322	1,000
Vidurinyss		Pirmagimis	0,185	1,000	
		Jauniasias	0,398	1,000	
		Vienturtis	-0,136	1,000	
Jauniasias		Pirmagimis	-0,213	1,000	
		Vidurinis	-0,398	1,000	
		Vienturtis	-0,534	1,000	
Vienturtis		Pirmagimis	0,322	1,000	
		Vidurinis	0,136	1,000	
		Jauniasias	0,534	1,000	

*- $p < 0,05$